

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

1.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

1.2 องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม

1.3 คุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการจำเป็นสำหรับนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน

1.3.1 ความมีวินัย

1.3.2 ความรับผิดชอบ

1.3.3 ความซื่อสัตย์

1.3.4 ความประหยัด

1.3.5 ความขยันหมั่นเพียร

1.4 แนวคิด และทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

2. แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร

2.1 หลักสูตรและหลักสูตรเสริม

2.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

2.3 หลักสูตรเสริม

2.3.1 หลักเกณฑ์ของหลักสูตรเสริม

2.3.2 รูปแบบของหลักสูตรเสริม

2.3.3 การประเมินผลหลักสูตร

2.3.3.1 เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินหลักสูตรเสริม

2.3.3.2 รูปแบบการประเมินผลเสริม

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมัธยมศึกษาและโรงเรียนเอกชน

3.1 ความหมายของการมัธยมศึกษา

3.2 ความสำคัญของการมัธยมศึกษา

3.3 ความเป็นมาโรงเรียนเอกชน

- 3.4 ความสำคัญของโรงเรียนเอกชน
- 3.5 บทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนเอกชน
- 4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน บางคนก็ใช้ควบคู่กันไปจนหลายคนเข้าใจว่าเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน เช่น เข้าใจว่า คนที่มีคุณธรรมสูง ก็คือ คนที่มีจริยธรรมสูง แต่ความเป็นจริงแล้วไม่เป็นเช่นนั้น คนที่มีคุณธรรมสูง อาจจะมีจริยธรรมต่ำก็ได้ถ้าสองคำนี้จึงใช้แทนกันไม่ได้ จากคำกล่าวดังกล่าว ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งนักปราชญ์ นักการศึกษา นักจิตวิทยา ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 115) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งทีบุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์มากและมีโทษน้อย สิ่งที่เป็นคุณธรรม ในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกัน เพราะการเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่ดี หรือไม่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษาของคนในสังคมนั้น

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล และวราพรธม น้อยสุวรรณ (2546, หน้า 67) กล่าวว่า ในทางพุทธศาสนา พระไตรปิฎก และพุทธธรรม กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ความรัก ความรู้คิด

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงามยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ซึ่งเกิดจากส่วนร่วมและการศึกษาการปฏิบัติฝึกรวมการกระทำจนเคยชินเกิดเป็นลักษณะนิสัยเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม

ส่วนคำว่า “จริยธรรม” นั้นมีนักศึกษานักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้มากมาย ซึ่งจะกล่าวถึงพอสังเขป ดังนี้

สุกัญญา สุกบรรทัด (2540) กล่าวว่า จริยธรรม โดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับจริยศาสตร์ (Ethics) ในเรื่องของปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องที่ค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติในสังคมว่าอย่างไรถือว่าถูก หรือดีควรประพฤติ และอย่างไรถือว่าผิด ถือว่าชั่ว ไม่ควรประพฤติ แล้ววางหลักกำหนดเป็นมาตรฐาน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 113) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบการทำ ความดี ละเว้นความชั่ว

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546, หน้า 7) อธิบายว่า ความหมายทางธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องใหญ่ซึ่งขอแปลว่า เรื่องของการดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตนี้หมายถึง เรื่องของชีวิตที่เป็นอยู่ทั้งหมด ถ้าพูดตามหลักศาสนา หมายถึง

1. เรื่องของความสัมพันธ์กับโลกภายนอกด้วยกาย วาจา และด้วยอินทรีย์ต่าง ๆ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย การเห็น การได้ยิน ฯลฯ แยกออกไป คือ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ อย่างหนึ่ง ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมอย่างหนึ่ง
2. เรื่องของจิตใจ
3. เรื่องของปัญญา ความรู้ ความคิด

รวิชัย ชัยจิรฉายากุล และวราพรธม น้อยสุวรรณ (2546, หน้า 69) กล่าวถึง จริยธรรม ว่า เป็นคำที่ใช้ควบคู่กับคุณธรรม เพราะมีความหมายสัมพันธ์กันใกล้เคียงซิดกัน

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ การกระทำของบุคคลที่ดี อันสูงสุดที่ปลูกฝังอยู่ในอุปนิสัยอันดีงามของคน ตลอดจนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดอันถูกต้องของบุคคล ที่ควรในสิ่งนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเอง และบุคคลอื่น โดยทั่วไปในสังคม ซึ่งอยู่ในจิตสำนึกอยู่ในความรับผิดชอบชั่วหรือดีของบุคคลนั้น ๆ อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง และควบคุม ความประพฤติของบุคคลที่แสดงออกเพื่อตนเองในสิ่งที่ปรารถนา เช่น ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความมีวินัย ความกตัญญู และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม

กรมวิชาการ (2544 ข, หน้า 15) ได้กำหนด องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Elements) ไว้ว่า จริยธรรมเป็นเครื่องมือกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกัน อย่างสงบเรียบร้อยประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่ง การหย่อนระเบียบวินัยเป็นการละเมิดสิทธิ และหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละคน
2. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน
3. อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตจากสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษา และประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัย และสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเอง และชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองครองธรรม

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2544, หน้า 18-20) กล่าวถึง องค์ประกอบของจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ นั้นแบ่งได้ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรม หมายถึง ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับจริยธรรมของสังคมนั้น เป็นความรู้ของมนุษย์ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนหรือเรียนรู้กันไว้ว่า การกระทำชนิดใดที่ควรกระทำ ทำแล้วได้รับการยกย่องสรรเสริญ ทำแล้วไม่เป็นอันตรายต่อตนเอง และผู้อื่น รวมไปถึงความรู้ ความประพฤติกว่าสิ่งใดไม่ควรกระทำ ไม่ควรประพฤติกอีกด้วย

2. ทศนคติเกี่ยวกับจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคล เกี่ยวกับลักษณะ หรือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยเพียงใด

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวนี้ จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลมีจริยธรรมในระดับต่าง ๆ กัน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม เป็นเครื่องมือกำหนดแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเป็นแบบแผนในการประพฤติกที่งามของบุคคลในสังคม คุณธรรมจริยธรรมที่สมควรได้รับการพัฒนาส่งเสริมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา นั้น ได้มีผู้วิเคราะห์เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ควรส่งเสริม ซึ่งได้มาจากการศึกษาไว้อย่างหลากหลายดังต่อไปนี้

สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2549, หน้า 11) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2 (พ.ศ. 2549-2553) โดยกำหนดมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนไว้ 8 มาตรฐาน และมาตรฐานที่ 1 กำหนดว่า ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย 6 ตัวบ่งชี้ คือ

1. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา ที่ตนนับถือ

2. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต

3. ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที

4. ผู้เรียนมีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม

5. ผู้เรียนมีความประหยัด รู้จักใช้สิ่งของของตน และส่วนรวมอย่างคุ้มค่า

6. ผู้เรียนภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 7) ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ได้แก่

1. ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ได้แก่ มีความกระตือรือร้น กล้าแสดงความคิดเห็น ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง นิยัรักการอ่าน และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
2. ความรับผิดชอบ ได้แก่ ประหยัด อดออม ตรงต่อเวลา มีวินัยในตนเอง มีระเบียบ และรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง
3. การเห็นคุณค่าของตนเอง และผู้อื่น ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพกฎกติกาของสังคม ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความเสียสละ มีความสุภาพ อ่อน โยน มีสัมมาคารวะ และมีความสามัคคี
4. การอดทน อดกลั้น ได้แก่ ให้อภัยผู้อื่น กล้ายอมรับในสิ่งที่ผิดพลาด และมีความขยันหมั่นเพียร
5. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้แก่ สร้างผลงานด้วยตนเอง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ คิดสิ่งแปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์ และถ่ายทอดความรู้เดิมไปสู่ความรู้ใหม่
6. คิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ วิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล มีความรอบคอบในการคิดแยกแยะสิ่งผิด สิ่งถูกได้เหมาะสม และถือปฏิบัติตามค่านิยมที่ดีงาม

กรมวิชาการ (2544 ข, หน้า 15-16) ได้สรุปผลการประชุมวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทยสรุปว่า จริยธรรมของบุคคลมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ด้านความรู้สึกรู้จัก (Moral Reasoning) คือ ความเข้มแข็งทางจิตใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยการคิด
2. ด้านอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส ความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ
3. ด้านพฤติกรรม (Moral Conduct) คือ การกระทำหรือการแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเชื่อว่าเกิดจากอิทธิพลของสององค์ประกอบข้างต้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2544, หน้า 94) อธิบายว่า ถ้ามนุษย์ขาดศีลธรรม หรือจริยธรรมเสีย อย่างเดียวแทนที่จะก่อคุณอย่างที่ดีคาวหวัง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีก็จะกลายเป็นช่องทาง และเป็นเครื่องมือเสริมกำลังสำหรับทวีโทษภัยให้แก่มนุษย์ และโลกทั้งหมด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 8-9) บันทึกไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการศึกษาต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียน และคนไทยทุกคนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี มีความสุข โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. กำหนดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะต้องเร่งสร้างเสริมให้เกิดขึ้นกับคนไทยทุกคนในช่วงแรก และช่วงเวลาต่อ ๆ ไป อาทิ มีความเพียร รู้จักเก็บออม มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความกตัญญู ชื่นชมคนดี คนสุจริต มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม รักษาดี รักแผ่นดิน เป็นต้น และกำหนดให้เป็นนโยบายแห่งชาติที่จะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง และต่อเนื่องตลอดไป
2. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มีสาระของความรู้เกี่ยวกับความจริงของชีวิต และธรรมชาติ หลักธรรมของศาสนา คุณธรรมจริยธรรม อันดีงามของระบบวิถีชีวิต เอกภพคุณธรรมไทย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่าง ๆ ตามลำดับความสำคัญที่กำหนดไว้โดยบูรณาการอย่างเหมาะสมตามวัยของผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา
3. ส่งเสริมให้สถานศึกษา สถาบันศาสนา และองค์กรต่าง ๆ ที่จัดการศึกษา และร่วมจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ทางศาสนา และวิชาสามัญเข้าด้วยกันอย่างสมดุล มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม แก่ผู้เรียนที่เหมาะสมกับวัยอย่างต่อเนื่องทุกระดับ รวมทั้งส่งเสริมให้ครู คณาจารย์ พระภิกษุ นักบวช และผู้นำทางศาสนาที่มีความรู้ ความเข้าใจศาสนาอย่างถ่องแท้เป็นผู้สอนวิชาศาสนา และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
4. ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถาบันศาสนาจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนา และพัฒนาจิตใจที่สำคัญของเยาวชน ศาสนิกชน และประชาชนคนไทยทุกคน เพื่อให้คนไทยเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมไทยในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
5. กำหนดนโยบายแผนงาน และโครงการเพื่อสนับสนุน และพัฒนาให้ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุนักบวช ผู้นำทางศาสนา และผู้ทรงความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีความรู้ความสามารถในการสอนฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้ หลักศาสนธรรม ศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้เป็นผู้สอนหรือเป็นวิทยากรในสถานศึกษา
6. ดำเนินการให้มีแผนงาน และโครงการในการปลูกฝัง และเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ในวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยให้สถาบันสังคมในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ ได้เข้ามามีส่วนร่วมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้คนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสุข และเป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน
7. จัดกระบวนการเรียนการสอนด้านศาสนา และหลักธรรมศาสนาในทุกระดับการศึกษาให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับศาสนาที่ผู้เรียนนับถือทั้งด้านเนื้อหา การปฏิบัติ และ

การประยุกต์ใช้รวมทั้งมีการบูรณาการการเรียนการสอนทางด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมไว้ในทุกวิชาอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน

8. สถานศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านศาสนา และความรู้ทั่วไปเข้าด้วยกันอย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนจัดให้ครู พระภิกษุ นักบวช และผู้นำทางศาสนาที่มีความรู้ ความเข้าใจศาสนธรรมอย่างถ่องแท้ เป็นผู้สอน วิชาศาสนา และศีลธรรมในสถานศึกษา การมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความกตัญญูกับคุณธรรมจริยธรรม

9. จัดให้มีการอบรม ประชุมกันอย่างสม่ำเสมอในหมู่ครู คณาจารย์ และผู้บริหารในเรื่อง ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถบูรณาการ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ในกระบวนการเรียนรู้ได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถ อบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน และประพฤติปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่ดีของสังคม

10. จัดให้มีแผนงาน และโครงการที่สนับสนุนให้ศาสนบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ อย่างแท้จริงในศาสนาธรรม เป็นผู้สอนหรือเป็นวิทยากรวิชาศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เพื่อปลูกฝัง และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน

คณะกรรมการการศึกษาจริยธรรมไทย โครงการศึกษาจริยธรรมไทย ได้เสนอจริยธรรม หลักที่สำคัญ (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2540, หน้า 60) ได้แก่

1. การใฝ่สัจธรรม คือ การแสวงหาความจริง ยึดถือแต่ความจริง เชื่อแต่ในสิ่งที่มิเห็นผล
2. ความไม่ประมาท คือ การปฏิบัติตนด้วยการวางแผนอย่างรอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ และควบคุมได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ
3. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีระบบด้วยการรู้สภาพปัญหา สาเหตุ กำหนดเป้าหมายที่จะขจัดปัญหา และรู้วิธีการแก้ปัญหา
4. เมตตากรุณา คือ การเสียสละส่วนตน เพื่อเกื้อกูลบุคคลอื่น กระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม
5. สติสัมปชัญญะ คือ การระลึกตัวอยู่เสมอว่า ตนกำลังทำอะไร มีความว่องไว ในการตัดสินใจ ปฏิบัติตนด้วยความรอบคอบ และระมัดระวังอยู่เสมอ
6. ความซื่อสัตย์สุจริต คือ การไม่ประพฤติดิฉิน ดำเนินชีวิตด้วยความจริง ด้วยความถูกต้อง รักษาวาจาสัตย์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบตามระเบียบ และกฎเกณฑ์ทางสังคม
7. ความขยันหมั่นเพียร คือ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจจดจ่อ ไม่ย่อท้อ ขยันอดทน เพื่อให้ งานบรรลุผลตามเป้าหมาย
8. หิริโอตตปละ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อการทำผิดคิดไม่ซื่อ

สำนักงานสภามหาวิทยาลัยราชภัฏ (2540, หน้า 60- 61 อ้างอิงจาก กระทรวงศึกษาธิการ, 2538) ได้ให้แนวคิด และแนวปฏิบัติที่กำหนดไว้ในแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539–2550 เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาในทุกระดับที่กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบนั้น กระทรวงศึกษาธิการมุ่งหวังให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะ ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์
2. ความเสียสละ
3. ความรับผิดชอบ
4. ความขยัน-สู้งาน
5. ความเชื่อมั่นในตนเอง
6. ความเป็นประชาธิปไตย
7. ความสามารถทางวิชาชีพ
8. ความสามารถทางวิชาการ
9. ความสามารถคิดเชิงเหตุผล
10. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี
11. ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
12. ความเป็นผู้ใฝ่รู้ และสามารถหาความรู้
13. ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร
14. ความรักในเพื่อนมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (เสริมศรี ไชยสร, 2539, หน้า 132-133) ได้วิเคราะห์กิจกรรมที่ควรเร่งพัฒนาส่งเสริมให้เกิดขึ้นในระดับประถมศึกษา ควรพัฒนาจริยธรรม 3 ประการ คือ ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต และความขยันหมั่นเพียร ส่วนระดับมัธยมศึกษาควรพัฒนาทั้ง 3 ระดับ และเพิ่มจริยธรรมอีก 2 อย่างคือการใฝ่สังขธรรม และการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาซึ่ง กรมวิชาการ ได้กำหนดพฤติกรรมจริยธรรมต่าง ๆ ไว้ ดังต่อไปนี้

1. การใฝ่สังขธรรม ได้แก่ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับเลือกแนวทางการเชื่อที่มีเหตุผล การแสดงความพอใจกับคำกล่าวที่มีเหตุผล การแสดงความพอใจกับการยึดถือ และยอมรับความจริง การแสดงความพอใจกับการแสวงหาความจริง การซักถาม ค้นคว้า เพื่อตอบข้อสงสัย การซักถาม ค้นคว้า เพื่อหาความรู้คำอธิบายเพิ่มเติม

2. การใช้ปัญญาแก้ปัญหา ได้แก่ พฤติกรรมทางด้านการเลือกแนวทางแก้ปัญหา หรือดำเนินงานอย่างมีเหตุผล การวิเคราะห์ตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ได้ การพอใจแนวทางแก้ปัญหา หรือแนวปฏิบัติที่มีเหตุผล การปฏิบัติงานแก้ปัญหา เช่น ทำแบบฝึกหัด ทำรายงาน ค้นคว้า สำเร็จ เป็นที่น่าพอใจ การตอบคำถามที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ทำไม” “เราควรทำอย่างไร” ได้อย่างมีเหตุผล

3. ความเมตตากรุณา เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับนิมิตการช่วยเหลือแบ่งปันไม่เบียดเบียนผู้อื่น พอใจในการเป็นผู้ให้เพื่อผู้อื่นเป็นสุขไม่รบกวนให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วยคำพูดไม่รบกวนให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วยการกระทำ

4. ความซื่อสัตย์สุจริต ได้แก่ พฤติกรรมทางด้านนิมิตการปฏิบัติตรงต่อความจริง และความถูกต้อง ไม่ละเมิดฝ่าฝืนระเบียบของห้องเรียน ส่งงานตามกำหนดเวลา ไม่ลอกงาน หรือ แอบอ้างผลงานจากเพื่อน

5. ความขยันหมั่นเพียร เป็นความพอใจในระเบียบ พยายามทำงานให้ลุล่วง ทำการบ้าน หรืองานอื่น ที่ครูมอบหมายครบถ้วน ร่วมกิจกรรมในชั้นเรียนด้วยความสนใจ และเอาใจใส่

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 บัญญัติในส่วนของหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้น ว่า ให้ผู้เรียนสามารถจำแนกค่านิยมเชิงจริยธรรมที่ต้องการให้เกิดคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. สาระการเรียนรู้ภาษาไทย ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความอดทน ความเพียรพยายาม รักการเขียน รักการอ่าน ความสามัคคี

2. สาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ได้แก่ มีเหตุผล ทำงานอย่างเป็นระบบ มีระเบียบ มีวินัย มีความรอบคอบ มีความรับผิดชอบ มีวิจารณญาณ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ตระหนักถึงคุณค่า และมีเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ได้แก่ ความสนใจใฝ่รู้ ความมุ่งมั่น อดทน รอบคอบ กระตือรือร้น ความซื่อสัตย์ ประหยัด การร่วมแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น ความมีเหตุผล การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ ใช้กระบวนการแก้ปัญหา มีความเมตตา กรุณา ดูแลรักษาโลกธรรมชาติ มีความพอใจ ซาบซึ้ง ความสุขในการสืบเสาะหา ความรู้ และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้แก่ รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน เป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอดีในการบริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ ทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ศรัทธาใน หลักธรรมของศาสนา ยึดถือวิถีประชาธิปไตย

5. สาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา ได้แก่ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจ นักกีฬา เห็นคุณค่าและมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ มีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิของตนเอง และผู้อื่น ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น

6. สารการเรียนรู้การงานอาชีพ และเทคโนโลยี ได้แก่ มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน รักการงาน ประหยัด อดออม ตรงต่อเวลา เอื้อเฟื้อ เสียสละ มีวินัยในการทำงาน เห็นคุณค่าความสำคัญของงาน และอาชีพสุจริต

7. สารการเรียนรู้ศิลปะ ได้แก่ รักความสวยงาม รักความเป็นระเบียบ เห็นคุณค่า ความสำคัญของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชาติ มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในการพัฒนาตนเอง มีสมาธิ มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข

8. สารการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ได้แก่ รักการเขียน รักการอ่าน ซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ขยัน ทำงานเป็นกลุ่ม ยึดวิถีประชาธิปไตย มีความกตริเริ่มสร้างสรรค์ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมที่ควรพัฒนา และส่งเสริมให้นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา นั้น สามารถเลือกพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามความต้องการทางสังคม โดยมีแนวคิดที่เป็นหลักในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไว้ งานวิจัยนี้ศึกษามาตรฐานด้านผู้เรียนของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน) หรือ สมศ. แนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ และความต้องการจำเป็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ได้คุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการจำเป็นสำหรับนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ประกอบด้วย ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด และความขยันหมั่นเพียร

คุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการจำเป็นสำหรับนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน
ความมีวินัย

ความหมายของความมีวินัย

กรมวิชาการ (2543, หน้า 55) บันทึกว่า ความมีวินัย หมายถึง คุณลักษณะจิตใจ และพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตามระเบียบ กฎ กติกาของสังคม เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง และของส่วนรวม พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความมีวินัย มีดังนี้

1. สนใจใฝ่รู้
2. ควบคุมตนเอง
3. รับผิดชอบ
4. มีเหตุผล
5. ซื่อสัตย์
6. ขยัน
7. ตรงต่อเวลา

8. เชื้อมันในตนเอง
9. อคติ
10. เป็นผู้นำ
11. ความร่วมมือ
12. การรับฟัง/ เคารพความคิดเห็นผู้อื่น
13. การเคารพในสิทธิของผู้อื่น
14. การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง
15. การยอมรับการกระทำของตน
16. การรู้จักเสียสละ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
17. การช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม
18. การทำตามข้อตกลง
19. ความเชื่อมั่นในตนเอง และผู้อื่น
20. การมีวินัยในการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2544 ข, หน้า 17) ได้สรุปความหมายของ วินัย และการเกิดวินัยจากการสำรวจคุณลักษณะทางวินัยที่พึงประสงค์ในสังคมไทยไว้ว่า วินัย หมายถึง กฎระเบียบ ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ความมีวินัยเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

1. วินัยที่เกิดจากสังคมภายนอก หรือผู้อื่นเป็นผู้ควบคุมให้มีวินัย เป็นการกระทำตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ โดยได้รับการแนะนำ ชี้แนะ บอกกล่าว สั่ง หรือบังคับ เพื่อให้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้องเหมาะสมในสังคม การแนะนำบอกกล่าวอย่างมีเหตุผลช่วยให้เกิดการปฏิบัติตามอย่างจริงใจ นำไปสู่ความเคยชินที่ดี ซึ่งเป็นพื้นฐานของจริยธรรมที่จะนำไปสู่การมีวินัยในตนเอง เรียกว่า “วินัยภายนอก”

2. วินัยที่เกิดจากบุคคลผู้นั้นเองเป็นผู้ควบคุมให้เกิดวินัย เป็นการตัดสินใจ และเลือกกระทำด้วยความสมัครใจของตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากความเคยชินที่มีความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ หรือจริยธรรมในการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2545, หน้า 101) กล่าวว่า คำว่า “วินัย” เป็นคำที่มีความหมายได้หลายอย่าง ผู้บริหารแต่ละคนก็อาจมีความคิดเห็นในเรื่องของวินัยไม่ตรงกัน บางคนอาจเข้าใจว่า วินัย หมายถึง ความสามารถที่จะควบคุมความประพฤติของนักเรียน บางคนอาจเข้าใจว่าวินัย หมายถึง การทำโทษนักเรียน ในอดีตวินัยมักจะหมายถึง การทำโทษนักเรียนที่ประพฤติผิดไปจาก

แบบแผนของโรงเรียน วินัยกลายเป็นการบังคับให้นักเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ครูเห็นว่าเป็นของดีงาม ในปัจจุบัน วินัยถือว่าเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของการศึกษาในการที่จะปรับปรุง และส่งเสริม ความประพฤติของนักเรียน แม้ว่า วินัยอาจเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนตามกฎหมายหรือข้อบังคับของ โรงเรียน แต่ไม่ใช่เป็นการขู่เข็ญบังคับ แต่วินัยมุ่งที่จะให้นักเรียนควบคุมตนเอง (Self – Control) มีวินัยในตนเอง (Self – Discipline) และรู้จักปกครองตนเอง นักการศึกษาในปัจจุบันอาจยอมรับว่า วินัยยังคงเกี่ยวข้องกับการสร้างกฎข้อบังคับ แต่นักการศึกษาส่วนใหญ่ก็เน้นในการศึกษาเพื่อจะให้ เกิดวินัยในตนเอง สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ซับซ้อน จึงเห็นเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะพัฒนา ความประพฤติให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง ควบคุมตนเองจากภายใน (Within) มากกว่าที่จะให้ กฎเกณฑ์หรือสิ่งแวดล้อมเป็นตัวบังคับของความประพฤติ

วินัยในโรงเรียนที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น อาจมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. พฤติกรรมของนักเรียนส่วนใหญ่เป็นการควบคุมตนเอง
2. อำนาจที่ใช้ น่าจะขึ้นกับหลักของเมตตาธรรมมากกว่าที่จะขึ้นกับตัวบุคคล
3. การเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่ง หรือระเบียบควรจะขึ้นกับความเข้าใจในเหตุผล

มากกว่าที่จะยอมรับโดยปราศจากเหตุผล

4. กิจกรรมของโรงเรียน และประสบการณ์ในชั้นเรียนควรจะสร้างขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้ นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ และปรารถนา

5. ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียนนั้นควรคำนึงถึงภูมิหลัง ของนักเรียนด้วย

ปรีชา ชรรมา (2545, หน้า 33) ให้ความหมายว่า วินัยแห่งตน (Self-Discipline) หมายถึง การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลด้วยความสามารถของตนเองได้เป็นผลสำเร็จตาม เป้าหมาย อันเป็นที่ยอมรับ โดยงดเว้นหรือระงับยับยั้งการกระทำอันไม่เหมาะสม และนำตนไปสู่ การกระทำอันเหมาะสมยิ่งขึ้น

สรุปว่า ความมีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามกฎระเบียบ ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

ปัญหาทางวินัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2544, หน้า 207) ให้ทัศนะไว้ในหนังสือวาทะธรรมเพื่อ การพัฒนาตนว่า “ ถ้าเราไม่สามารถสร้างวินัยให้แก่คนในชาติได้ การพัฒนาประชาธิปไตยก็หวัง ผลสำเร็จได้น้อยเพราะว่า ในประเทศประชาธิปไตยนั้นสังคมอยู่ได้ด้วยกฎเกณฑ์ และกติกา คน ต้องเคารพหลักการ กฎเกณฑ์ และกติกาของสังคมนั้น ก็คือความหมายอย่างหนึ่งของการมีวินัย ถ้า ไม่มีวินัย ไม่มีความเคารพกฎเกณฑ์กติกาของสังคม ประชาธิปไตยก็ขาดรากฐานที่สำคัญ”

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2545, หน้า 102-105) กล่าวถึง สาเหตุของปัญหาทางวินัยว่า สิ่งที่ยังปรารถนาเกี่ยวกับวินัยในโรงเรียน คือ การมีวินัยในตนเอง ตามแนวคิดทางสังคมวิทยา และจิตวิทยา ถือว่า วินัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้โดยการพัฒนานิสัย การควบคุมตนเอง และระลึกเสมอถึงความรับผิดชอบของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2545, หน้า 102-105 อ้างอิงจาก Bum, 1985, pp. 1-5) อธิบายว่า บรรยากาศของโรงเรียนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อปัญหาวินัยในโรงเรียน ถ้าหากโรงเรียนมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอน ปัญหาทางวินัยในโรงเรียนจะลดน้อยลง โรงเรียนที่มีปัญหาทางวินัยค่อนข้างรุนแรงมักมีลักษณะดังนี้

1. ครู – อาจารย์ไม่ค่อยเอาใจใส่ติดตามพฤติกรรมของนักเรียน
2. การให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบเป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอมีการเลือกปฏิบัติ
3. นักเรียนไม่ทราบว่าโรงเรียนคาดหวังในความประพฤติของนักเรียนในลักษณะใดบ้าง
4. คณะครูรับรู้ว่าตนเองไม่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร
5. ผู้บริหาร ไม่กล้าตัดสินใจในกรณีที่นักเรียนมีปัญหาทางวินัยอย่างร้ายแรง

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2545, หน้า 102-105 อ้างอิงจาก Ovard, n.d.) ให้ความเห็นว่า ปัญหาทางวินัยอาจเกิดจากเหตุผลหลาย ๆ อย่าง สาเหตุสำคัญ ๆ เช่น

1. ความบกพร่องทางการฝึกหัด และการพัฒนาการ
2. ขาดความสนใจในวิชาการเรียน
3. กระบวนการสอนไม่ดี (Poor Teaching)
4. การบริหารโรงเรียนไม่ดีและขาดประสิทธิภาพ
5. มีปัญหาทางครอบครัว
6. มีความบกพร่องในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม
7. คบเพื่อนที่เลว
8. มีความบกพร่องทางร่างกาย
9. ขาดความรับผิดชอบ
10. มีปัญหาในการปรับตัวเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น

สาเหตุของวินัย ดังได้กล่าวข้างต้น การขาดความรับผิดชอบจะเป็นเรื่องสำคัญ สำหรับในโรงเรียนมัธยมศึกษา การปรับตัวเข้าสู่วัยรุ่นเป็นปัญหาที่สำคัญไม่น้อยเลย

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2545, หน้า 102-105 อ้างอิงจาก Gorton, 1983, pp. 328-329) อธิบายให้เห็นว่า ปัญหาของวินัยมีสาเหตุสำคัญ 3 ประการดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากโรงเรียน ปัญหาประเภทนี้เกิดจาก
 - 1.1 การสอนไม่ดี ไม่มีคุณภาพ
 - 1.2 หลักสูตรไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
 - 1.3 ตารางสอนขาดความยืดหยุ่น
 - 1.4 โปรแกรมการเรียนไม่เหมาะกับพื้นฐานของนักเรียน
2. ปัญหาที่เกิดจากตัวนักเรียน ปัญหาประเภทนี้เกิดจาก
 - 2.1 นักเรียนไม่เข้าใจ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ
 - 2.2 นักเรียนไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีระเบียบนั้น ๆ
 - 2.3 พื้นฐานทางการศึกษาของนักเรียนไม่ดี
 - 2.4 สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนไม่ดี
 - 2.5 นักเรียนถูกระทบกระเทือนทางจิตใจ
 - 2.6 บุคลิกภาพระหว่างครูกับนักเรียนขัดแย้งกัน
3. ปัญหาที่เกิดจากบ้านและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ปัญหาประเภทนี้ เกิดจาก
 - 3.1 บิดา มารดาใช้อำนาจมากกว่าเหตุผล
 - 3.2 บ้านอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม มีอาชญากรรมบ่อย ๆ
 - 3.3 นักเรียนต้องทำงานหนักหลังเลิกเรียนแล้ว หรือต้องทำงานจนดึกเกินไป

โดยสรุปแล้วปัญหาทางวินัยในโรงเรียนเกิดจากสาเหตุสำคัญ ดังนี้

 1. บรรยากาศในโรงเรียนไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน
 2. นักเรียน อาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์
 3. กลุ่มเพื่อน เพื่อนที่ไม่ดียอมสร้างปัญหาได้เสมอ
 4. ครู อาจเป็นผลมาจากการสอนที่ไม่ดี ครูมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักเรียน ครูไม่ให้ความสำคัญเป็นธรรมชาติแก่นักเรียน
 5. บ้าน อาจเป็นผลมาจากขาดความอบอุ่นภายในบ้าน บ้านตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมไม่ดี
 6. สังคม อาจเป็นเพราะสังคมโดยทั่วไปขาดระเบียบวินัย บุคคลในสังคมไม่เคารพกฎกติกา ไม่มีวินัยในตนเอง

แนวทางการพัฒนาวินัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2544, หน้า 271) ให้ทัศนะไว้ในหนังสือวาทะธรรมเพื่อการพัฒนาคนว่า “ความหมายของการมีวินัยเปลี่ยนไปตามการพัฒนาของมนุษย์ คนที่ยังไม่พัฒนา ไม่มีการศึกษา ก็มองวินัยเป็นเรื่องของการบังคับ พอเริ่มมีการพัฒนา ก็มองว่าเป็นเครื่องฝึกเพื่อชีวิตในสังคมที่ดีงาม รับการฝึกด้วยใจยินดี เพื่อให้ชีวิตเจริญพัฒนา และสังคมมีสันติสุข พอพัฒนาดีแล้ว

วินัยก็กลายเป็นเครื่องหมายร่วมกันสำหรับการเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้ชีวิต และสังคม
ประสานสอดคล้อง และเกื้อกูลกลมกลืน

กรมวิชาการ (2544 ข, หน้า 58) ให้แนวคิดว่าการสร้างวินัยให้ได้ผลต้องใช้ระบบ
สัมพันธขององค์รวม คือ

1. ด้านพฤติกรรม คือ ให้มีพฤติกรรมดีด้วยความเคยชิน
2. ด้านจิตใจ คือ มีความสุข ความพึงพอใจในการทำพฤติกรรมนั้น
3. ด้านปัญญา คือ มีความสุข ความเข้าใจเหตุผล เห็นคุณค่าของการกระทำจะสนับสนุน
ให้จิตใจต้องการทำพฤติกรรมนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น การพัฒนาต้องเสริมสร้างให้ได้องค์ประกอบ
สัมพันธพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ปัจจัยในการเสริมสร้างวินัย ได้แก่

3.1 กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ ครู ญาติ เพื่อที่จะได้เป็นต้นแบบ
ของพฤติกรรม ให้ความรัก ความอบอุ่น ศรัทธา และความสุขทางจิตใจ ตลอดจนชี้แนะเหตุผลให้
ใช้ปัญญาพิจารณา

3.2 การเสริมสร้างจิตใจให้มีอุดมคติมุ่งมั่นประพฤติโดยใช้ปัญญา ใฝ่ตรง
เมื่อปฏิบัติแล้วก็เกิดความภูมิใจ

สรุปได้ว่า การพัฒนาวินัย ต้องได้รับการฝึกด้วยใจยินดี เพื่อให้ชีวิตเจริญเป็นคนมีวินัย
ในการดำเนินชีวิต และอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความรับผิดชอบ

ความหมายของความรับผิดชอบ

อมรรัตน์ แก้วม่วง (2542, หน้า 65) สรุปความหมายของ ความรับผิดชอบว่า
ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจความตั้งใจของบุคคลในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียร
พยายาม และละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การรักษาสภาพหน้าที่ของตนเอง ยอมรับผล
การกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดี และผลเสียทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
ทั้งต่อตนเอง และต่อสังคม

สมศรี ทองนุช (2542, หน้า 465-468) กล่าวไว้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง
คุณลักษณะหนึ่งของบุคคลที่แสดงออกในลักษณะของการมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่การทำงาน
ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่ มีความละเอียด รอบคอบ มีการวางแผน มีความขยัน
หมั่นเพียร อดทนเพื่อให้งานนั้นบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย และทันเวลา ยอมรับผลของ
การกระทำ ไม่ว่าจะ เป็นผลดีหรือผลเสีย และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขงานของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

มาริสา วรรตจิวส์ (2549, หน้า 11-12) กล่าวว่า การมีวินัยในตนเองนั้นสามารถ
ปรับพฤติกรรมในการแสดงออกให้เกิดการมีความรับผิดชอบเกิดขึ้นในตนเอง โดยมีความมุ่งมั่น

ตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความพากเพียร ละเอียดรอบคอบ เอาใจใส่ต่องาน เคารพระเบียบ และยอมรับผลของการกระทำของตนเอง

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติตนตามหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม และละเอียดรอบคอบ อดทนเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่กำหนด และทันเวลา ยอมรับผลการกระทำของตนเอง และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น

ลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบ

นกกต ภวนะวิเชียร (2540, หน้า 70-71) กล่าวถึง ลักษณะพฤติกรรมหลักที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อประกอบด้วยพฤติกรรมหลัก 5 ประการ คือ

1. ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ ประกอบด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 รับผิดชอบต่อสิ่งที่กระทำ
 - 1.2 ยอมรับว่าหน้าที่เป็นสิ่งที่ตนต้องทำ
 - 1.3 รู้สึกชอบต่อการกระทำหน้าที่
 - 1.4 รู้สึกว่าหน้าที่ของตนเป็นสิ่งสำคัญ
2. ทำหน้าที่ด้วยความเต็มใจ โดยไม่ต้องมีการบังคับมีพฤติกรรม ดังนี้
 - 2.1 สนุกใจทำหน้าที่
 - 2.2 ควบคุมตนเองได้
3. ทำหน้าที่ด้วยความตั้งใจ เอาใจใส่ พฤติกรรมส่วนนี้มีพฤติกรรมเสริม คือ
 - 3.1 วางแผนในการทำหน้าที่ของตน
 - 3.2 มีระเบียบวินัย
 - 3.3 มีความซื่อสัตย์
 - 3.4 มีความละเอียดรอบคอบ
 - 3.5 มีสติ
4. ทำหน้าที่ต่อเนืองจนงานเสร็จ พฤติกรรมเหล่านี้มีพฤติกรรมเสริม คือ
 - 4.1 มีความอดทน
 - 4.2 มีความเพียร
 - 4.3 มีการเตรียมการ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
 - 4.4 มีมนุษยสัมพันธ์
 - 4.5 รักษาสุขภาพให้แข็งแรง
5. ยอมรับผลการกระทำของตน ประกอบด้วยพฤติกรรม ดังนี้
 - 5.1 ติดตามผลการกระทำของตนเอง

5.2 มีเหตุผล

5.3 ปรับปรุงการทำงานของตน

สมศรี ทองนุช (2542, หน้า 465-468) ให้ทัศนะว่า บุคคลที่มีความรับผิดชอบ มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความซื่อตรงต่อหน้าที่
2. สำนึกรู้สึกรับผิดชอบต่อภาวะ และฐานะของตน
3. รู้จักวางแผน และดำเนินงานอย่างเป็นระบบ
4. มุ่งมั่นตั้งใจในวิชาความรู้ และความสามารถปฏิบัติหน้าที่การงานทุกประการ
5. ยอมรับผลสำเร็จ และความล้มเหลวแห่งการกระทำในการปฏิบัติงานทุกอย่าง
6. พยายามปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติหน้าที่การงานที่บกพร่องให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
7. พยายามปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จ รวดเร็ว เรียบร้อยด้วยความเต็มใจ และ

จริงใจเสมอ

8. เคารพในสิทธิเสรีภาพ และความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นปกติวิสัย

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการเรียน และการทำงานบุคคลที่มีความรับผิดชอบจะมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายาม อุดหนุนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความปรารถนาที่จะทำงานให้ดีขึ้น มีการวางแผนในการทำงาน มีความละเอียดรอบคอบ รู้จักตั้งจุดมุ่งหมายในการทำงาน และสามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ประเภทของความรับผิดชอบ

กรมวิชาการ (2546, หน้า 181-182) บันทึกว่า มีผู้แบ่งประเภทของความรับผิดชอบไว้หลากหลาย สามารถสรุปไว้ 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การขจัดปัญหาที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เช่น ป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตราย จากโรครักษาให้ร่างกายแข็งแรง รู้จักหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่การงานของตนให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทันเวลา กำหนด ตรงต่อเวลา
2. ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม หมายถึง รู้จักฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยปฏิบัติอย่างถูกต้อง เหมาะสม เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

พฤติกรรมของคนที่มีความรับผิดชอบ

1. ตรงต่อเวลา
2. พยายามทำงานให้เสร็จ

3. ติดตามผลงานอยู่เสมอ
4. ยอมรับความผิดพลาด/ ผลจากการพิจารณา
5. รักษาชื่อเสียง/ ชื่อศักดิ์ศรี
6. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
7. ชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น
8. มีความซื่อสัตย์
9. รักษาคำพูด
10. ตั้งใจทำงาน
11. มีระเบียบวินัย
12. รู้จักวางแผน
13. เต็มใจทำงาน
14. ขยันหมั่นเพียร
15. เชื่อมั่นในตนเองเป็นตัวของตัวเอง
16. ปฏิบัติตามหน้าที่โดยเคร่งครัด
17. รู้จักหน้าที่ และทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
18. มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับปัญหา
19. ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเอง และสังคม
20. ยึดมั่นในกฎเกณฑ์

มาริสสา วรรตรุจิวงศ์ (2549, หน้า 12-13 อ้างอิงจาก กรมสามัญ, 2526, หน้า 68-92)

จำแนกความรับผิดชอบได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จตามที่ตั้งมุ่งหมาย ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทน เข้าห้องเรียน และส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงตามเวลาที่นัดหมาย เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้าซักถามอาจารย์ให้เข้าใจ เมื่อทำแบบฝึกหัดฝึกก็ยอมรับว่าผิด แล้วพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องด้วยตนเองอยู่เสมอ มีผลการเรียนผ่านในทุกวิชาทุกภาคเรียน
2. ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา รักษาผลประโยชน์ เกียรติยศ ชื่อเสียงของสถานศึกษา ช่วยกันรักษาความสะอาดของโรงเรียน ไม่ขีดเขียนโต๊ะเรียน ผนังห้องเรียน ห้องน้ำ แต่งเครื่องแบบนักเรียนเรียนร้อยไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น คอยตักเตือนเพื่อนนักเรียนที่หลงผิด อันจะทำให้โรงเรียนเสียชื่อเสียง เมื่อโรงเรียนต้องการความร่วมมือหรือความช่วยเหลือก็เต็มใจให้ความร่วมมืออย่าง

เต็มที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนตามความสนใจ และความสามารถของตน เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียน เช่น เป็นนักกีฬา นักแต่งคำขวัญ เรียงความ และอื่น ๆ

3. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การที่นักเรียนมีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกัน และกันของครอบครัว ช่วยแก้ปัญหาการที่สมาชิกในครอบครัวไม่เข้าใจกัน เมื่อมีปัญหาที่ปรึกษาให้พ่อแม่ทราบปัญหาของตนทุกเรื่อง ช่วยครอบครัวประหยัด ไฟฟ้า น้ำ อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และสังคม บำเพ็ญประโยชน์ และสร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนอย่างเต็มความสามารถ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม ให้ความรู้ ความสนุกเพลิดเพลินแก่ประชาชนตามความสามารถของตน ช่วยคิด และแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม เช่น ความสกปรก การรักษาสาธารณสุขสมบัติ และการรับบริการจากสถานบริการต่าง ๆ ของรัฐ

สรุป ความรับผิดชอบมี 2 ประเภท คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม บุคคลที่มีความรับผิดชอบจึงต้องมีทั้งความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวมจึงจะได้ชื่อว่า เป็นผู้มีความรับผิดชอบอย่างแท้จริง

ความซื่อสัตย์

ความหมายของความซื่อสัตย์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 382) บันทึกความหมายของ ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรง และจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง

ธีรนุช สุนทร (2549, หน้า 14 อ้างอิงจาก หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2525, หน้า 129) ให้ความหมายไว้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติอย่างเหมาะสม และตรงความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง และผู้อื่น

สรุป ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมตรงไปตรงมาตามความเป็นจริงทั้งทางกาย วาจา ใจ โดยมีเจตนาที่บริสุทธิ์ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อประเทศชาติ

ลักษณะ และประเภทของความซื่อสัตย์

บุรชัย สิริมหาสาร (2546, หน้า 53-55) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะถ้าทุกคนมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง และผู้อื่น สังคมย่อมมีความสุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเน้นถึงความซื่อสัตย์สุจริตมาก ดังจะเห็นได้จาก พระบรมราโชวาทซึ่งพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย 4 ประการ คือ

1. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์

3. การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติปฏิบัติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ธีรบุช สุนทร (2549, หน้า 14 อ้างอิงจาก หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2525, หน้า 129-131) ได้วิเคราะห์โครงสร้างของความซื่อสัตย์ว่าเป็นออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ

1.1 ไม่สับปลับกลับกลอก

1.2 ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

1.3 มั่นคงต่อการกระทำดีของตน

1.4 ไม่คดโกงมีความตั้งใจจริง

1.5 ประพฤติตรงตามที่พูด และคิด

2. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ

2.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว

2.2 ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว

3. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มีพระคุณ พฤติกรรมที่แสดงออก คือ

3.1 ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดคดต่อผู้อื่น

3.2 ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย

3.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัว

3.4 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยาหรือกลั่นแกล้ง

4. ความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ สังคม และประเทศชาติ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออก คือ

4.1 ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ

4.2 ไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตน หรือเอาดีเข้าตน

4.3 ไม่ร่วมกันทำงานใด ๆ ที่ผิดกฎหมาย หรือผิดระเบียบข้อบังคับของสังคม หรือ

หมู่คณะ

สรุปได้ว่า ลักษณะ และประเภทของความซื่อสัตย์ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล และความซื่อสัตย์ต่อสังคม และประเทศชาติ

ความประหยัด

ความหมายของความประหยัด

ภัทรพินธ์ หรุ่นรักวิทย์ (2545, หน้า 76) ให้ความหมาย พฤติกรรมการประหยัด หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนในเรื่องของการใช้เงิน เวลา และสิ่งของเครื่องใช้ของตนเอง และส่วนรวมให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่าที่สุด ขอบข่ายความหมายของการประหยัด มีดังนี้

1. การประหยัดทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักออม ซื่อในสิ่งที่จำเป็นโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด แต่ได้รับประโยชน์มากที่สุด รู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ยับยั้งความต้องการของตนเองอันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม
2. การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักวางแผนใช้เวลาของตนเองให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด คือ การใช้เวลาเดินทางไปโรงเรียน เดินทางกลับบ้าน ศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัด ทบทวน บทเรียนหาความรู้เพิ่มเติม การพักผ่อน การทำงานอดิเรก ช่วยเหลือครอบครัว และสังคม
3. การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ ได้แก่ การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ของตน และส่วนรวมให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด รักษาซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อยู่เสมอ ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น รวมไปถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติส่วนรวมอย่างคุ้มค่า ได้แก่ ไฟฟ้า น้ำประปา

อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 36-37) อ้างถึง ท่านพุทธทาส ที่ให้ข้อคิดเรื่องความประหยัด ว่า “เมื่อพูดถึงเรื่องความประหยัด คนส่วนมากก็จะคิดไปว่า ไม่จำเป็นจะต้องอาศัยหลักพุทธศาสนา” “ที่พูดนี้ก็หมายความว่า เขาไม่รู้หลักพุทธศาสนา ก็คือเรื่อง ประหยัดอย่างยิ่งอยู่ด้วย ก็ขอให้ดูเรื่องต่าง ๆ ของวินัยในหลักธรรมะ วินัยปาติโมกข์ และอภิสมาจารนั้นแหละ มีหลายข้อที่ปรับภิกษุที่ไม่ประหยัด ผู้หยาบคายต่อเครื่องใช้ไม่สอย ไม่ประหยัดเวลา ไม่ประหยัดเรี่ยวแรง ไม่ประหยัดสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้คุ้มกันกระทั่งว่า มีวินัยห้ามไม่ให้ถ่ายอุจจาระด้วยเบ่งแรง นี่ก็เป็นเรื่องประหยัด ประหยัดในฐานะที่เราเป็นคนยากจน ไม่มีหูกยารักษาโรค ภัยไข้เจ็บแต่ก็ประหยัด โดยไม่ให้น้ำมันเกิดโรคภัยไข้เจ็บ เพราะว่าการถ่ายอุจจาระเบ่งแรงนั้น เป็นที่มาของโรคภัยไข้เจ็บหลายอย่างชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็โรคริดสีดวงที่เกิดที่ทวาร เป็นต้น” ขอบอกว่า “ประหยัด” มันต้องพูดเลยไปถึงคำว่า “สันโดษ” ด้วย เพราะ สันโดษนั้นเป็นรากฐานของการประหยัด

สรุปได้ว่า ความประหยัด หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่า และวางแผนการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด

ลักษณะและประเภทของการประหยัด

อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 63-64) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นของดีที่คนไทยทุกคนควรใส่ใจ และควรหาทางนำมาประพฤติปฏิบัติกันให้ได้ เพื่อความสุขความเจริญของเรา และสังคมของเรา แต่การนำมาประพฤติปฏิบัติให้ได้นั้นควรทำเป็นแผนการสำหรับปฏิบัติในแต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปี และทำไปจนกลายเป็นนิสัยประจำตัวการใช้วิถีชีวิตพอเพียงมีรูปแบบดังนี้

เจ็ดวิธีมีเงินเก็บออม

1. กำหนดเป้าหมายการเก็บออม (แต่ละเดือน แต่ละปี จะมีเงินออมเท่าไร)
2. กำหนดเป้าหมายการใช้จ่าย (แต่ละวัน แต่ละเดือน จะมีเงินเท่าไร เมื่อไรต้องใช้เงินก้อนใหญ่)
3. ประหยัดรายจ่าย (จ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับเป้าหมายการใช้จ่าย เพื่อให้มีเงินเหลือมากขึ้น)
4. จ่ายคุ้มค่า (จ่ายเท่าเดิม แต่ได้ประโยชน์มากขึ้น)
5. ใช้เท่าที่จำเป็น (น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ)
6. พึงระวังค่าใช้จ่ายที่มักจะนึกไม่ถึง (ค่าธรรมเนียมรายเดือน รายปี ค่าภาษี ค่าดอกเบี้ยบัตรเครดิต ค่าปรับจ่ายหนี้ช้า)
7. ไม่ก่อหนี้ โดยไม่จำเป็น และเกินกำลัง (หนี้มีได้แต่ต้องไม่เกินกำลัง และต้องชำระคืนให้หมดโดยเร็ว)

อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 109) กล่าวว่า การกินใช้อย่างประหยัดชีวิตพอเพียงตลอดกาล คำว่า กินใช้อย่างประหยัดนี้ หมายถึง กินใช้ตามสมควรแก่ฐานะของตนไม่ให้อัตคัดขาดแคลน ขณะเดียวกันก็ไม่ให้ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย สมดังที่สุภาษิตสอนหญิงกล่าวไว้ว่า

“มีสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์
จงมักน้อยกินน้อยค่อยบรรจบ อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน”

สรุปได้ว่า ลักษณะของความประหยัด คือ การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงิน และทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์ ประเภทของความประหยัด ได้แก่ การออม การกำหนดเป้าหมายการใช้จ่าย การประหยัดรายจ่าย การจ่ายอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์ การใช้สิ่งของต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น การพึงระวังค่าใช้จ่ายที่มักจะนึกไม่ถึง และการไม่ก่อหนี้

ความขยันหมั่นเพียร

ความหมายของความขยันหมั่นเพียร

ราชบัณฑิตสถาน (2542, หน้า 166) บันทึกไว้ว่า ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง การขยันทำงานอย่างเข้มแข็ง ไม่ปล่อยปละละเลย ทำหรือประพฤติเป็นปกติสม่ำเสมอ ไม่เกียจคร้าน แข็งแรง เข้าที่

ไสว มาลาทอง (2542, หน้า 128) กล่าวว่า ผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่การงาน มีความมุ่งมั่นเพื่อให้งานที่ทำประสบความสำเร็จ มีความพยายามทำงานนั้น ๆ ด้วยความตั้งใจจริง โดยมีได้คำนึงถึงความเหนื่อยยากลำบาก ความหิวกระหาย อุปสรรคต่าง ๆ หรือแม้แต่ดินฟ้าอากาศ จะบีบคั้นด้วยความหนาว ความร้อน แม่นฝนจะตก แดดจะกล้าแผดเผาสักเพียร ไรก็ไม่ย่อท้อ อดทน ทำไปโดยไม่เห็นแก่เหนื่อยหรือโดยการอ้างเอาสรรคขึ้นมาอ้าง หวังแต่ความสำเร็จของงานเป็นสำคัญ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546, หน้า 844) อธิบายศัพท์ภาษาบาลีที่มีความหมายเกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียร ไว้ว่า วิริยะ (ในอิทธิบาท 4) ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ถ้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรค และยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่า ควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยิวว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านั้นเท่านี้เดือน เขาก็ไม่ทอดอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ ทำให้สำเร็จ

สรุปได้ว่า ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความตั้งใจ มุ่งมั่นในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ โดยไม่ทอดอยต่ออุปสรรค และปฏิบัติงานโดยมุ่งสู่ความสำเร็จของงาน เป็นสำคัญ

ประเภทของความขยันหมั่นเพียร

พระมหาพิชิต เศษฐรัมย์ (2549, หน้า 13-14 อ้างอิงจาก กรมวิชาการ, 2523, หน้า 61-63) ให้แนวคิดว่า ความขยันหมั่นเพียรเป็นธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสำเร็จในชีวิต ควรใช้ร่วมกับ “ปัญญา” และจริยธรรมหมวดอิทธิบาท 4 ที่เน้นความพอใจ ความมีน้ำใจ จดจ่อ และไตร่ตรอง การฝึกปฏิบัติควรเน้นการควบคุมตนเองอันเป็นที่มาของระเบียบวินัยด้วย และระบุ ลักษณะ พฤติกรรมความขยันหมั่นเพียร ไว้ดังนี้

1. มาโรงเรียนสม่ำเสมอ ไม่ขาดถ้าไม่จำเป็น
2. กระตือรือร้น และรักที่จะมาโรงเรียนโดยไม่ต้องให้ใครเตือน
3. ตั้งใจทำงานที่ครู อาจารย์ กำหนดให้ และทำเสร็จภายในเวลาทุกครั้ง
4. อ่านหนังสือทุกครั้งที่มีเวลาว่าง

5. จัดของใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบอยู่เสมอ
6. เข้าเรียนทุกวิชา ไม่ขาดถ้าไม่จำเป็น
7. พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของคนเกี่ยวกับการเรียน
8. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง
9. มีความมานะ บากบั่น ที่จะทำงานให้ผิคน้อยที่สุด
10. ชอบศึกษาค้นคว้า สอบถาม หากความรู้ความจริงอยู่เสมอ
11. ไม่ละเลยหรือทอดทิ้งธุรการงานของตนเอง
12. ทำงานต่าง ๆ เช่น อ่าน เขียนหนังสือ คิดคำนวณ สังเกตสิ่งแวดล้อมเป็นกิจวัตรหรือสม่ำเสมอ
13. ควบคุมตนเองให้ใช้เวลาในการทำงานได้ตามกำหนดเสมอ
14. มีความตื่นตัวและสม่ำเสมอในการทำงานทุกอย่าง
15. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจ ไม่ละทิ้งหน้าที่ของตนเอง และพยายามทำจนสำเร็จ
16. ตรวจสอบวิธี ปรับปรุงวิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพ และก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา
17. แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ โดยเฉพาะในสายวิชางานของตน
18. ใช้เวลาว่างของตนทำงานที่เป็นประโยชน์
19. แนะนำเพื่อนหรือผู้ใกล้ชิดให้ขยันในการเรียน
20. ทำงานกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ
21. ช่วยเหลืองานครู อาจารย์ หรือเพื่อนเท่าที่จะช่วยได้ด้วยความเต็มใจ และพยายามทำให้ดีที่สุด
22. ช่วยทำงานบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง
23. เข้าร่วมทำงานกับหมู่คณะด้วยความเต็มใจ และตั้งใจทำให้ได้ดีที่สุด
24. ช่วยเหลือในกิจการงานของบ้าน และทาง โรงเรียนด้วยความเต็มใจ และตั้งใจทำให้ดีที่สุด
25. ช่วยแนะนำถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อนด้วยความเต็มใจ
26. ให้ความคิดเห็น และร่วมมือ ในการทำงานของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ
27. ให้ความเอาใจใส่ คอยชวนช่วยช่วยเหลือกิจการงานของเพื่อนอย่างใกล้ชิดให้สำเร็จ
สู่ล่วงด้วยดี โดยไม่หวังไหวต่ออุปสรรคใด ๆ
28. หมั่นซักเตือนเพื่อนร่วมงานให้ทำด้วยความเต็มใจ และอดทน
29. ช่วยดูแลรักษาความสะอาดของห้องเรียน และบริเวณ โรงเรียนให้สะอาดเสมอ

30. ช่วยเหลือกิจการของหมู่คณะตามความรู้ความสามารถของคนอย่างสม่ำเสมอ
31. ไม่เกี่ยงหรือเลียดงานของส่วนรวม
32. ช่วยดูแลทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม
33. พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน
34. สนใจ และตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ
35. มีความเพียรพยายามที่จะนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน
36. มีความกระตือรือร้นทำงานส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
37. อาสาสมัครทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และชุมชน
38. มีความพยายามอดทนหาหนทางในการทำงานที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ส่วนรวม
39. เสียสละ และไม่ทอดทิ้งเพื่อนของส่วนรวม และชุมชน
40. เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน
41. มีความรับผิดชอบไม่ทอดทิ้งธุระหรือหน้าที่ของตนที่มีต่อส่วนรวม
42. ไม่เพิกเฉย ละเลยงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม และชุมชน
43. ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งของตน และสังคม
44. ให้มีความร่วมมือ และความคิดเห็นข้อเสนอแนะต่อที่ประชุมหรือส่วนรวมทุกครั้ง
ที่มีโอกาส เพื่อให้การทำงานของส่วนรวมนั้นมีอุปสรรคน้อยที่สุด
45. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพื่อปรึกษาหารือกิจการงาน โดยสม่ำเสมอ

พระมหาพิชิต เศษฐรัมย์ (2549, หน้า 12-13 อ้างอิงจาก หน่วยศึกษานิเทศก์, 2529, หน้า 3) ได้กำหนดขอบข่ายของความขยันหมั่นเพียรไว้ 3 ประเภท คือ

1. ความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนมีความรักความตั้งใจมุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียน ไม่ย่อท้อแม้บางครั้งบทเรียนนั้นจะยาก หรือมีอุปสรรคต่าง ๆ บางอย่างก็มาจะทำจนกระทั่งสำเร็จ เมื่อเวลาว่างก็ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียนของตน โดยอ่านหนังสือค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพิ่มเติม ทบทวนบทเรียนที่เรียน ไปทุกวัน และ เตรียมตัวศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้าทุกครั้ง เมื่อมีปัญหาหรือสงสัยด้านการเรียน ก็พยายามศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีการที่ถูกต้องเพื่อคลี่คลายปัญหาของตนอยู่เสมอ
2. ความขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติงานของตนเอง หมายถึง การที่นักเรียนมีความตั้งใจที่จะทำงาน ศึกษางาน ฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถ ความชำนาญในงานที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ในด้านอาหาร (เช่น พยายามฝึกหัดปรุงอาหารรับประทานเอง) ที่อยู่อาศัย (เช่น พยายามจัดตกแต่งซ่อมแซมรักษาความสะอาดเป็นประจำ) เครื่องนุ่งห่ม (เช่น พยายามซ่อมแซม

ดัดแปลง และชักจูงอยู่เสมอ) ใช้เวลาว่างศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในงานดังกล่าวอยู่เสมอ และ
 กิดสร้างสรรค์งานอันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง

3. ความขยันหมั่นเพียรในงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือชุมชน หมายถึง การที่
 นักเรียนมีความรักความตั้งใจร่วมทำงานสุจริต และเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีความกระตือรือร้นที่
 จะทำงานดังกล่าว มาร่วมงานทุกครั้งด้วยความเต็มใจ และปรารถนาดี ไม่เลื่องงานหรือรังเกียจงาน
 โดยยึดถือวัตถุ (เงิน สถานที่ ฯลฯ) หรือตัวบุคคล พยายามคิด ศึกษา และสร้างสรรค์งานที่ส่งผล
 ประโยชน์ต่อสังคมหรือชุมชนอยู่เสมอ

สรุปได้ว่า ประเภทของความขยันหมั่นเพียร ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียรในการเล่าเรียน
 หนังสือ ความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง และความขยันหมั่นเพียรในงานที่
 เป็นประโยชน์ต่อสังคม และประเทศชาติ

การปลูกฝังจริยธรรมด้านความขยันหมั่นเพียร

การปลูกฝังจริยธรรมด้านความขยันหมั่นเพียร แบ่งได้ ดังนี้ (วสันต์ จุลพล, 2540,
 หน้า 62 อ้างอิงจาก กรมวิชาการ, 2528, หน้า 133)

1. แนวคิด

1.1 การปฏิบัติภาระย่อมมีอุปสรรค มีความยากลำบาก นำเมื่อหน่าย ซึ่งอาจก่อให้เกิด
 ความท้อถอยหมดกำลังใจ

1.2 ความขยันหมั่นเพียรเกิดจากความตั้งใจอย่างแรงกล้า ประกอบด้วย ความอดทน
 และมาสมาธิเป็นตัวหนุน โดยอาจมีแรงจูงใจ และตัวเสริมแรงกำลังต่าง ๆ คอยหล่อเลี้ยง

1.3 ความขยันหมั่นเพียรเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จ

1.4 ความขยันหมั่นเพียรสามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้

2. หลักในการปลูกฝัง

ในการปลูกฝังความขยันหมั่นเพียรมีหลัก ดังนี้ (วสันต์ จุลพล, 2540, หน้า 62
 อ้างอิงจาก กรมวิชาการ, 2528, หน้า 133)

2.1 ให้นักเรียนทราบว่าอุปสรรค และความยากลำบากเป็นเรื่องธรรมดาในการทำงาน
 ที่ทุกคนต้องประสบ เมื่อประสบแล้วต้องไม่ท้อถอยหรือหมดกำลังใจต่องาน หาแนวทางแก้ไข
 ฝ่าฝืนอุปสรรคให้ได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร

2.2 ฝึกหัดไม่หวั่นกลัวความยากลำบาก มองเห็นอุปสรรคหรือสิ่งขัดข้องต่าง ๆ
 เป็นเสมือนหนึ่งเครื่องสนับสนุนให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จ

2.3 ฝึกให้รู้จักรักษานามัยแห่งร่างกาย เช่น กินเป็นเวลา นอนเป็นเวลา เล่นเป็นเวลา ตลอดจนรู้จักบริหารร่างกายให้ถูกวิธี รู้จักกินอาหารให้เป็นประโยชน์แก่ร่างกาย เพราะเมื่อร่างกายแข็งแรงดี ก็จะมีคามเข้มแข็ง ขยันหมั่นเพียร และอดทนได้สะดวกขึ้น

2.4 ฝึกให้คนมีเหตุผล คิดหาทางช่วยเหลือตัวเองด้วยกำลังกาย และกำลังความคิดให้ประสบความสำเร็จในกิจการด้วยความเข้มแข็งขยันหมั่นเพียร และอดทนไม่คิดมีความเจริญก้าวหน้าอย่างลอย ๆ ด้วยวิธีอ่อนวอน บนบานบวงสรวง หรือด้วยวิธีทุจริต

2.5 ฝึกให้เป็นผู้มีจิตใจรักงาน สนุกกับงาน โดยใช้ความรักงาน ความสนุกกับงาน เป็นแรงจูงใจ ขณะปฏิบัติงานก็ให้มีสมาธิ มีจิตใจจดจ่ออยู่กับงาน และให้ยินดี พอใจ ภูมิใจ ในผลงานของตน โดยใช้ความสำเร็จ ความยินดี ความภูมิใจเป็นตัวเสริมกำลัง นอกจากนี้ยังต้องฝึกให้รู้จักประเมินผลงาน และหาหนทางแก้ไขปรับปรุงผลงานให้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม และพัฒนาการทางจริยธรรมบุคคลนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 40-41) แยกไว้ 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรม นักสังคมวิทยา เชื่อว่าสังคมมีส่วนในการทำให้มนุษย์มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่ว่ามนุษย์นั้นจะอยู่ในกลุ่มใดในสังคม และนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ก็กำลังเห็นความสำคัญของสังคม ในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมนั้น โดยที่ทฤษฎีนี้ระบุว่า เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้ว่าจะไร้อะไรชั่วจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบจากผู้ที่มีอำนาจ และผู้ที่ตนรัก จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตน โดยอัตโนมัติ นักทฤษฎีส่วนมากยอมรับว่า จริยธรรมจะถูกปลูกฝังตั้งแต่บุคคลยังอยู่ในวัยทารก และวัยเด็กเล็ก เป็นวัยแห่งการเตรียมตัวเพื่อเข้าเป็นสมาชิกในสังคมใหญ่ ในช่วงแรกของชีวิตนี้เด็กจะได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าในช่วงอื่น ๆ ของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้เด็กมากที่สุดคือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมา คือ โรงเรียนอนุบาล และประถมศึกษา นอกจากนี้ ในปัจจุบันก็ยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และวารสารต่าง ๆ

2. ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม นักทฤษฎี ที่เชื่อว่า การพัฒนาทางสติปัญญา และอารมณ์ เป็นรากฐานของการพัฒนาทางจริยธรรม คือ เพียเจท์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg) นักทฤษฎีทั้งสองท่านเชื่อว่าจริยธรรมของเด็กจะเจริญขึ้นตามความเจริญของความสามารถทางการเรียนรู้ (Cognitive Ability) สติปัญญา และอารมณ์ของเด็กในบุคคล

ปกติที่สติปัญญาไม่เจริญถึงขีดสุด จะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุดไม่ได้เช่นกัน โคลเบอร์ก ได้พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่น ๆ ของมนุษย์ ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่าง ๆ ที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับความสามารถที่จะรอผลได้ที่ดีกว่าในอนาคต นอกจากนี้ ผู้ที่มีจริยธรรมสูงยังเป็น ผู้ที่มีสมาธิดี มีความสามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความภาคภูมิใจในตนเอง และสภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ โคลเบอร์ก จึงสรุปว่า ความเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงเกิดจากความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่าง ๆ โดยทั่วไปด้วย

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือ ทฤษฎีที่อธิบายวิธีการ และขบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม ที่ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะทางกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ทฤษฎีประเภทนี้ได้นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ในการอธิบายต้นกำเนิด และการเปลี่ยนแปลงจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ ได้เน้นการเรียนรู้ด้วยบังเอิญ และการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่ หรือแตกต่างไปจากเดิมได้โดยง่าย โดยทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นไปในที่สุด สิ่งทีกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้คือ การหวังความพอใจ และการหลบหลีกความทุกข์ การเลียนแบบลักษณะ และการกระทำของบุคคลอื่น เป็นบ่อเกิดของการยอมรับลักษณะทั้งที่ดี และไม่ดี จากบุคคลได้อย่างง่ายดาย และเกิดได้กว้างขวางในสถานการณ์ทั่วไป ตั้งแต่เด็กเลียนแบบบิดา มารดา เพื่อน วัยรุ่นเลียนแบบดาราดัง เด็กเลียนแบบพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูที่ตนเองรักใคร่ จะทำให้เด็กเกิดความพอใจเหมือนว่าตนได้อยู่ใกล้ชิดกับผู้เลี้ยงดูในขณะนั้น เด็ก และวัยรุ่นเลียนแบบเพื่อนในวัยเดียวกัน เพื่อขจัดความขัดแย้งในใจที่ตนเองมีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่ม การเลียนแบบคนแปลกหน้าเกิดขึ้นน้อยมาก แต่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าสังเกตเห็นว่า ตัวแบบมีพฤติกรรมใดก็ตามแล้วได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจ ผู้สังเกตเห็นก็อยากได้รับความพอใจนั้นด้วย ก็จะยอมเลียนแบบตัวแบบนั้นบ้าง

ทฤษฎีแหล่งกำเนิดของจริยธรรมทั้งสามดังกล่าว มีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกันมากนัก แต่เป็นทฤษฎีที่ช่วยสร้างภาพการวิเคราะห์จริยธรรมให้ชัดเจน และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น กล่าวถึง บทบาทของสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลที่มีต่อการปรุงแต่งลักษณะจริยธรรมของบุคคล ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรมให้ความสำคัญกับพันธุกรรมในการมีส่วนส่งเสริม หรือขัดขวางพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลแต่ทฤษฎีทั้งสองก็ยังเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมของบุคคลเช่นกัน สำหรับทฤษฎี

การเรียนรู้ทางสังคม ช่วยอธิบายขบวนการยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคม เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะบุคคล

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์เป็นผู้ริเริ่มศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และมีความคิดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้ กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม ดังนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น และได้แบ่งขั้นของพัฒนาการจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม พัฒนาการขั้นนี้เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ขวบ เด็กวัยนี้ยังไม่มี ความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด แต่มีความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะ ได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อเด็กเริ่มมีความสามารถก็จะเริ่มเรียนรู้ สภาพแวดล้อม และบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น
2. ขั้นยึดคำสั่ง พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 2-8 ปี เด็กจะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ คือ ประกาศิตที่ตนต้องกระทำตาม
3. ขั้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วง 8-10 ปี เพียเจต์ เชื่อว่า เกิดขึ้นจาก พัฒนาการทางสติปัญญา และจากประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกันความเกรงกลัว อำนาจภายนอก จะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็ก เกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกัน และความเท่าเทียมกันของบุคคลบางคนที่พัฒนาการอาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นที่สอง เนื่องจากการบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดู หรือสังคม หรือเกิดจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อน ก็ได้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969, p. 405) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม โดยอาศัยทฤษฎีของเพียเจต์เป็นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งเด็กวัยรุ่น และผู้ใหญ่ การศึกษาใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์ และการเขียนตอบ โคลเบอร์ก ได้จัดลำดับเหตุผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง เป็น 6 พวก แล้วทำการตรวจสอบหลายครั้ง จึงสรุปว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของคนมี 6 ขั้น ขั้นของจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุ และพัฒนาการทางสติปัญญา โคลเบอร์กกำหนดขั้นของจริยธรรมโดยถือจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ว่าอยู่ในระดับอายุนี้ให้เหตุผลมีลักษณะเป็นแบบนี้ แต่ละขั้นจะแทนระบบความคิด ซึ่งได้จากส่วนใหญ่ว่ามีกระบวนการความคิดทางจริยธรรมอย่างไร แต่ละขั้นยังเป็น ส่วนหนึ่งของขั้นที่สูงขึ้นไป ขั้นที่สูงกว่าจะแสดงถึงความเข้าใจที่เหนือกว่า มีการรับรู้ที่กว้างขวาง ลึกซึ้ง และเป็นนามธรรมมากกว่าการแก้ปัญหาที่มีหลักเกณฑ์มีเหตุผลมากกว่า พัฒนาการทั้ง 6 ขั้น จัดเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับมี 2 ขั้น ดังนี้

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Pre-Conventional Level) เป็นระดับที่มีในเด็กส่วนมากที่อายุต่ำกว่า 10 ขวบ การตัดสินใจเลือกการกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเท่านั้น จะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ในระดับนี้รางวัล และการลงโทษเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation)

เด็กเล็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบ ชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษเป็นเหตุผลในการกระทำ หรือเขาจะเลือกกระทำในทางเกิดประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่า แต่เนื่องจากเด็กเล็กนี้ ยังเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพา และอยู่ในอำนาจของผู้ใหญ่ จึงมีความจำเป็นต้องให้เด็กในระยะนี้เข้าใจความดี ไปในความหมายว่าคือ สิ่งที่กระทำแล้วไม่ถูกลงโทษ เช่น เด็กยอมแปรงฟันหลังอาหารเพราะกลัวแม่ดุ ฉะนั้น การกระทำที่ถูกต้องจึงหมายถึง การเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่า เหตุผลในการกระทำหรือไม่กระทำขึ้นอยู่กับ การไม่ถูกลงโทษเป็นเรื่องสำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กเล็ก ๆ นั้น

จะถูกผู้ใหญ่ดูว่าหรือเชยดี เพื่อที่จะทำให้เขาทำให้ถูกหรือกระทำตนให้เป็นคนดี เมื่อเด็กอายุมากขึ้น ระหว่าง 7 ขวบถึง 10 ขวบ จะมีความรู้สึกว่าเป็นของธรรมดาสำหรับการกระทำของผู้ใหญ่ เด็กจะค่อย ๆ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชยการสัญญาว่าจะให้รางวัล จึงเป็นแรงจูงใจให้เขากระทำความดีได้มากกว่าการดุหรือขู่ว่าจะลงโทษ เช่น เด็กผู้หญิงจะ ช่วยพ่อแม่ ทำความสะอาดบ้าน เพื่อว่าจะได้เงินรางวัลมากขึ้น และเด็กชายจะช่วยรดน้ำต้นไม้ก็เพื่อจะได้รับ คำชมเชย และเด็กในระยะนี้เริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ เช่นเมื่อเขาให้ฉันมา ฉันก็ต้องตอบแทนเขาไป เริ่มมีความเข้าใจในความคิดคนอื่น

2. ระดับตามกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามสังคม และประเพณี (Conventional Level)

อายุ 10-16 ปี เป็นระดับที่มีในวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ส่วนมากในทุก ๆ สังคมการดำเนิน และการยกย่องชมเชยจากสังคม เป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติ

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Concordance or "Good Boy-Nice Girl" Orientation)

เด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นจะให้ความสำคัญแก่กลุ่มเพื่อนมาก เด็กในวัยนี้ส่วนมาก จะทำในสิ่งที่คิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วย เพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อนฝูง และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน หลักการขั้นนี้จะใช้มากในเด็กอายุประมาณ 13 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามสังคม (The "Law and Order" Orientation) ในขั้นนี้ ถือว่าสังคม

จะอยู่ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎเกณฑ์ กฎมาย และข้อบังคับ คนดี หรือ คนที่ประพฤติ ถูกต้องคือคนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย

3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามจริยธรรมของตนเอง (Post-Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรม ได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการ และมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณของตนเอง ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตาม การตัดสินใจ “ถูก” “ผิด” “ไม่ควร” มาจากวิจารณญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก วัยรุ่นใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ และมักจะเป็นอายุ 16 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) บุคคลใช้หลักการในขั้นนี้ จะมีการกระทำที่หลบหลีก มิให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนขาดเหตุผล เป็นคนไม่แน่นอน ใจโลเล ไม่มีหลักยึด ไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน คำว่า “หน้าที่” ของบุคคล ในขั้นนี้ หมายถึง การทำที่ตกลงหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเคารพตนเอง และต้องการให้คนอื่นเคารพตนเองด้วยจริยธรรมขั้นนี้พบมากในวัยรุ่นใหญ่หรือวัยรุ่นตอนปลายบางคน

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูงมีประสบการณ์และมีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคม และวัฒนธรรมของตนเอง และของสังคมอื่น ๆ ในโลก บุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้จะเป็นผู้ที่ได้รับเอาความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้วมีสายตาหรือความคิดเห็นที่กว้างไกลกว่ากลุ่มหรือสังคมของตนที่เป็นสมาชิกอยู่ บุคคลประเภทนี้จะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจ

เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก แสดงไว้ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ
โคลเบอร์ก

ระดับจริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
1. ระดับก่อนมีจริยธรรมอย่างแน่นอนของตน (Pre Conventional Level)	1. ระดับจริยธรรมของผู้อื่น (Heteronomous Morality) (2-7 ปี)
2. ระดับมีจริยธรรมตามกฎหมาย (Conventional Level)	2. ผลประโยชน์ของตนเป็นส่วนใหญ่ (Individualism and Instrumental Purpose and Exchange) (7-10 ปี)
3. ระดับมีจริยธรรมอย่างมีวิจารณญาณ (Post Conventional Level)	3. การยอมรับของกลุ่ม (Mutual Interpersonal Expectations Relationships and Interpersonal Conformity) (10-13 ปี)
	4. ระเบียบของสังคม (Social System and Conscience) (13-16 ปี)
	5. สัญญาสังคม (Social Contract) (16 ปีขึ้นไป)
	6. คุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle) (ผู้ใหญ่)

แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตร และหลักสูตรเสริม

หลักสูตร เป็นคำศัพท์ที่มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย และแตกต่างกัน บางความหมายมีขอบเขตกว้าง บางความหมายมีขอบเขตแคบ ขึ้นอยู่กับมุมมอง ความคิดเห็นประสบการณ์
อย่างไรก็ตามความหมายของหลักสูตรจะอยู่มีขอบเขตอยู่ภายใน 3 สถานะดังต่อไปนี้ คือ หลักสูตร
ในฐานะของข้อกำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ หลักสูตรในฐานะ
ของระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร หลักสูตรในฐานะของศาสตร์แขนงหนึ่งในวิชา
ศึกษาศาสตร์ (Beauchamp, 1981, pp. 61-62) ซึ่งความหมายของหลักสูตรอย่างที่สามนั้นเป็น
การศึกษาหลักสูตรในลักษณะของความหมายที่หนึ่ง และสอง ซึ่งสามารถมองได้เป็น 2 ลักษณะ

คือ ความหมายที่แคบ ซึ่งหมายถึง ตัวรายวิชาหรือเนื้อหาสามารถใช้เป็นกิจกรรมการเรียน การสอน หรือกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้ผู้เรียน เป็นสิ่งที่สังคมมุ่งหวังจะให้เด็กได้รับ (สังค อุทรานันท์, 2532, หน้า12 อ้างอิงจาก Trump & Miler, n.d.) หรืออาจเป็นแผนสำหรับจัดโอกาส ทางการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่ผู้เรียน (Taba, 1962, pp. 10-11) และความหมายที่ กว้างไปจนถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้กับผู้เรียนทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน ทั้ง ทางตรง และทางอ้อม เพื่อให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะตามที่ตั้งจุดหมายเอาไว้ (Crow, 1980, p. 250 อ้างถึงใน สังค อุทรานันท์, 2532, หน้า16) ดังนั้น ความหมายของหลักสูตร จะต้องครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชาซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ได้จัด เรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
2. เป็นสิ่งที่ประกอบด้วยประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนไว้เป็นการล่วงหน้า เพื่อมุ่งหวังจะให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
3. เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน
4. จะต้องประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียนซึ่งเขาได้ทำได้รับรู้ และได้ ตอบสนองต่อการแนะนำแนวทางของโรงเรียน (สังค อุทรานันท์, 2532, หน้า 16 อ้างอิงจาก Cay, 1966)

หลักสูตรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และมีความจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาของประเทศ ในระดับและประเภทต่าง ๆ เป็นเครื่องมือที่ทำให้ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศมี ประสิทธิภาพ ซึ่งความสำคัญของหลักสูตรอาจสรุปได้ ดังนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2543, หน้า 47)

1. เป็นแผน และแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามความมุ่งหมาย และนโยบาย
2. เป็นหลัก และแนวทางในการวางแผนวิชาการ การจัด และการบริหารการศึกษา การสรรหา และการพัฒนาบุคลากร การจัดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ นวัตกรรม การเรียนการสอน งบประมาณ อาคารสถานที่
3. เป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษา ของสถานศึกษา และคุณภาพของ ผู้เรียนให้เป็นไปตามนโยบาย และแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศ และสอดคล้องกับความต้องการ ของแต่ละท้องถิ่น
4. ระบบหลักสูตรจะกำหนด ความมุ่งหมาย ขอบข่ายเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน แหล่งทรัพยากร และการประเมินผลสำหรับการจัดการศึกษาของครู และ ผู้บริหาร

5. เป็นเครื่องบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ และสอดคล้องกับ
แนวโน้มการพัฒนาทางสังคม

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2535, หน้า 16-17) เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร
ซึ่งประกอบด้วยระบบที่สัมพันธ์กัน 3 ระบบ คือ ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตร
ไปใช้และระบบการประเมินหลักสูตร แต่ละระบบประกอบด้วยขั้นตอนย่อยต่าง ๆ ดังนี้

1. ระบบการร่างหลักสูตร มี 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 สิ่งที่กำหนดหลักสูตร คือ การเตรียมการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ
ที่จะนำมาใช้สำหรับการพัฒนาหลักสูตร อาจเริ่มจากทำการศึกษาวิจัย เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริง
หลายอย่างที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรง และโดยอ้อม เช่น ต้องการ
ทราบสภาพความต้องการของสังคมในด้านการศึกษา ต้องการทราบการศึกษาในปัจจุบัน แนวโน้ม
ของสังคม และความต้องการทางการศึกษาในอนาคต การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการกำหนด
หลักสูตร ประกอบไปด้วยสิ่งกำหนดทางวิชาการ สิ่งกำหนดทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ
และสิ่งกำหนดทางการเมือง

ขั้นที่ 2 รูปแบบหลักสูตร หลังจากศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากสิ่งกำหนดหลักสูตรแล้วก็เป็นการ
การตัดสินใจเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตร เช่น หลักสูตรแบบรายวิชา หลักสูตรแบบบูรณาการ หรือ
หลักสูตรแบบแกนวิชา เป็นต้น รูปแบบหลักสูตรจะประกอบด้วย โครงสร้าง และองค์ประกอบ
หลักสูตร ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นภาพรวม และมาตรฐานการศึกษาของแต่ละหลักสูตร

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรเมื่อร่างหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก่อนจะนำ
หลักสูตรไปใช้ต้องตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ พร้อมทั้ง
ปรับปรุงแก้ไขบางส่วนก่อนนำไปใช้จริง การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรอาจจะใช้วิธีการ
ประชุมสัมมนาหรือให้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ช่วยพิจารณาการทดลองใช้หลักสูตรแบบนำร่อง
เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตร

ขั้นที่ 4 การปรับแก้หลักสูตรก่อนนำไปใช้ ต้องอาศัยการจัดทำข้อมูลที่ชัดเจน อันจะเป็น
การทำให้การปรับแก้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

2. ระบบการใช้หลักสูตร การใช้หลักสูตรมีอยู่ 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การขออนุมัติหลักสูตรเป็นการนำหลักสูตรที่ผ่านการปรับแก้แล้วเสนอ
หน่วยงานบังคับบัญชา เพื่อให้เห็นชอบสั่งการ

ขั้นที่ 2 การวางแผนการใช้หลักสูตร เป็นขั้นตอนเตรียมการใช้หลักสูตร ซึ่งจะต้อง
คำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

- การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
- การเตรียมงบประมาณ
- การเตรียมความพร้อมของบุคลากร
- วัสดุหลักสูตร
- บริการสนับสนุน และอาคารสถานที่
- ระบบบริหารของสถาบันการศึกษา
- การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สอน
- การประเมินผล และติดตามการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 3 ดำเนินการใช้หลักสูตร หรือบริหารหลักสูตร ขั้นตอนนี้ นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เป็นทั้งศาสตร์ และศิลปะ ที่ว่าเป็นศาสตร์นั้น หมายถึง การวางแผนใช้อย่างเป็นระบบและใช้เทคโนโลยีทางการศึกษามาช่วยเสริม ส่วนที่ว่าเป็นศิลปะนั้น หมายถึง ผู้ใช้ในที่นี้รวมทั้งผู้บริหาร และผู้สอนจะมีบทบาทมากในการที่จะทำให้หลักสูตรบรรลุความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ดังที่กล่าวว่า หลักสูตรแม้จะปรับปรุงเพียงใด ถ้าผู้สอนไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอน หลักสูตรใหม่นั้นก็ไม่มี ความหมาย และไม่ได้ผลตามที่หลักสูตรคาดหวัง

3. ระบบการประเมินหลักสูตรเป็นระบบสุดท้ายของการพัฒนาหลักสูตรการประเมินหลักสูตร คือ กระบวนการเปรียบเทียบระหว่างผลการใช้หลักสูตรที่วัดได้กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การประเมินหลักสูตร มีขั้นตอน และกระบวนการ ดังนี้

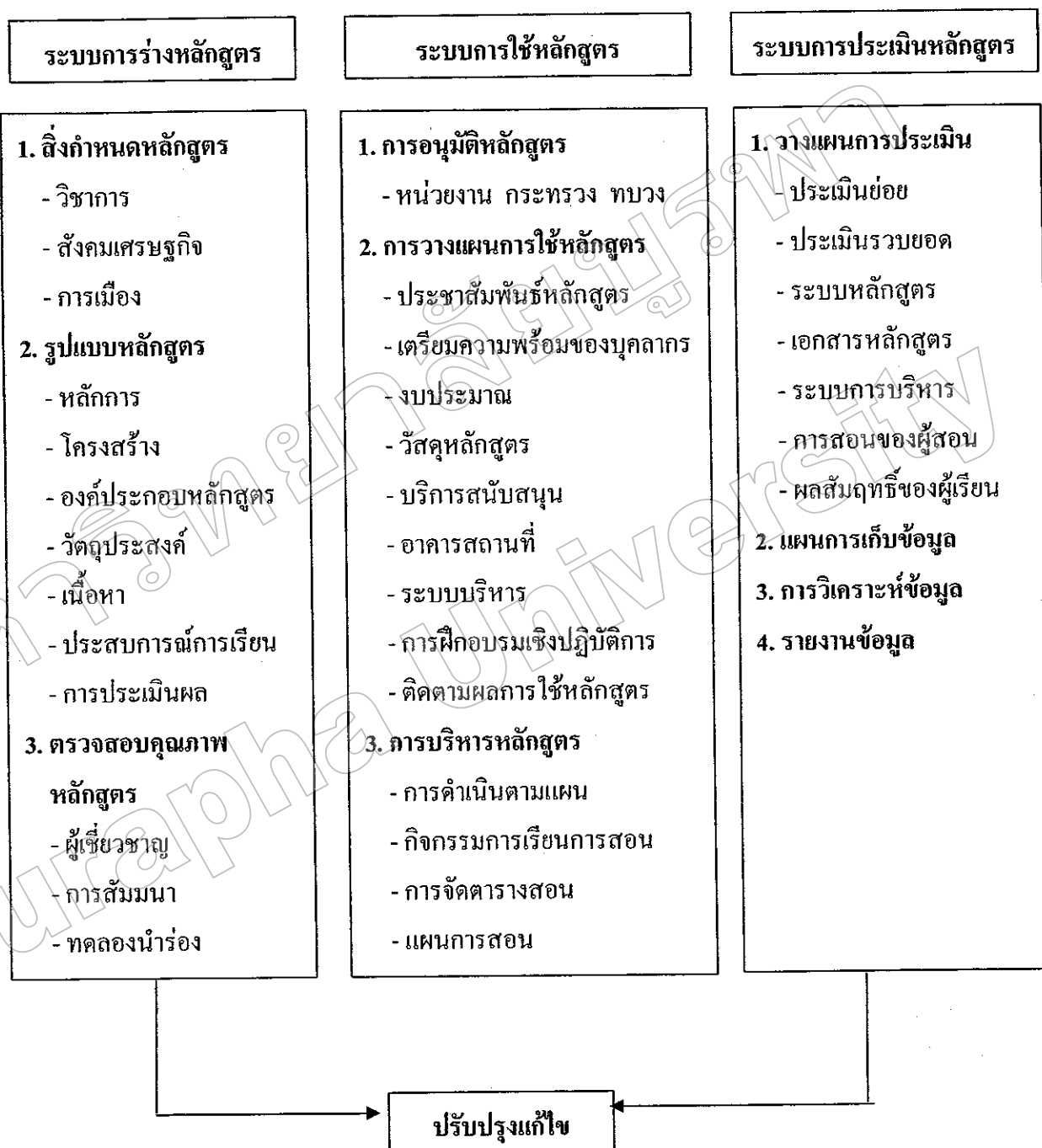
ขั้นที่ 1 วางแผนประเมินหลักสูตร เป็นการพิจารณาว่าจะประเมินหลักสูตรในส่วนใดมาก เช่น ประเมินเอกสารหลักสูตร ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ประเมิน การสอนของผู้สอน ประเมินการบริหารของผู้บริหาร ประเมินติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษา และ ประเมิน การยอมรับหลักสูตรจากผู้ปกครองหรือชุมชนเหล่านี้ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การเก็บข้อมูล ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือ และวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะข้อมูลจากแหล่งนั้น

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การจัดกระทำกับข้อมูลที่รวบรวมมาได้ จัดเป็นหมวดหมู่วิเคราะห์ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับข้อมูลนั้น

ขั้นที่ 4 การรายงานข้อมูลเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาแล้ว โดยใช้ การตีความอธิบายลงสรุปเกี่ยวกับข้อมูลนั้นเพื่อนำข้อค้นพบจากรายงานข้อมูลไปปรับปรุงแก้ไขใน ส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตรต่อไป

แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร แสดงในภาพประกอบ 2

ภาพที่ 2 แสดงการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรของวิชัย วงษ์ใหญ่ (2535)

ส่วนหลักสูตรเสริมนั้นต้องมีความเข้มแข็งทางวิชาการเนื้อหาวิชาที่ใช้จึงค่อนข้างลึกและกว้าง จึงควรจัดให้มีกิจกรรมการสอนที่หลากหลาย เน้นการสอนในจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับการนำไปใช้การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ในขณะที่หลักสูตรปกตินั้น มักจะมีผลสัมฤทธิ์ในด้านความรู้ความจำ และความเข้าใจ

หลักสูตรเสริม

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรเสริม (Enrichment Curriculum) พบว่า หลักสูตรเสริม แต่เดิมมีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นการเสนอแนะการเลือก และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับธรรมชาติ และความต้องการของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ลักษณะที่สองเป็นการขยาย ปรับหลักสูตร และวิธีสอนสำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษในชั้นเรียนปกติ (วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 81 อ้างอิงจาก Passow, 1985, p. 2015) แต่ในปัจจุบันหลักสูตรเสริมเป็นหลักสูตรที่ขยาย ทั้งความกว้าง และความลึกมากกว่าหลักสูตรปกติ เป็นหลักสูตรที่เพิ่มทั้งความรู้ ทักษะ และพัฒนาทักษะในการคิด หลักสูตรเสริมอาจมีเนื้อหา นอกเหนือจากหลักสูตรปกติ หรือมีเนื้อหาคาบเกี่ยวกับหลักสูตรปกติ หลักสูตรเสริมเป็นหลักสูตรที่พัฒนาทักษะการคิด เช่น ทักษะขั้นสูงตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของ บลูม (Bloom) พัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ พัฒนาการตัดสินใจ นอกจากนั้นหลักสูตรเสริมยังมุ่งพัฒนาแรงจูงใจให้ผู้เรียนคิดอย่างเสรี เป็นคนที่มีวินัยในการเรียนรู้ สามารถชี้นำตนเอง (Self Directed) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีแรงคลใจในอาชีพ มีความเชื่ออำนาจภายในตน (วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 81 อ้างอิงจาก Davis & Rimm, 1994, pp. 104-106)

นอกจากนั้น หลักสูตรเสริมยังพิจารณาทั้งเนื้อหา และกระบวนการ หลักสูตรเสริมอาจเป็นการเพิ่มเนื้อหาของการเรียนรู้ที่ไม่มีในหลักสูตรปกติ อาจเป็นเนื้อหาที่ยากขึ้น มีความลึก และความกว้างมากขึ้น หรือขยายกลยุทธ์ในการสอนให้แตกต่างไปจากเดิม หลักสูตรเสริมจะมีประสิทธิผลมากขึ้น ถ้าหากเป็นการขยายหลักสูตรเดิม และผู้สอนทราบความต้องการของผู้เรียนหรือทราบวัตถุประสงค์ว่าจะให้เกิดอะไรแก่ผู้เรียน (วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 81 อ้างอิงจาก Clark, 1997, p. 204)

หลักสูตรเสริมในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยมากเป็นหลักสูตรเสริม ในด้านต่าง ๆ (วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 81 – 82 อ้างอิงจาก Piirto, 1994, pp. 250-290) ดังนี้

1. ด้านวิทยาศาสตร์
2. ด้านคณิตศาสตร์
3. ด้านภาษา และการเขียน
4. ด้านทัศนศิลป์

5. ด้านดนตรี

6. ด้านการแสดง

หลักสูตรส่วนใหญ่ใช้สำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 81 อ้างอิงจาก Clark, 1997, p. 204) แต่ก็มีหลักสูตรเสริมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัย และผู้ใหญ่ (วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 81 อ้างอิงจาก Piirto, 1994, p. 294) โดยที่หลักสูตรสำหรับนักศึกษาจะเน้นภาวะผู้นำ และการพัฒนาการคิด ในปัจจุบันนี้มีโปรแกรมเสริม (Program Enrichment) ในระดับบัณฑิตศึกษาด้วย เช่น มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ ที่ เออร์บานา – แคมเปญ (University of Illinois at Urbana-Champaign) มีโปรแกรมเสริมในหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตทางนโยบายเศรษฐกิจ (Master of Policy Economics) เพื่อสนองตอบความต้องการของผู้เรียน (วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 82 อ้างอิงจาก University of Illinois, 2000, pp. 2-3)

หลักเกณฑ์ของหลักสูตรเสริม

ไพเออร์โต (Piirto, 1994, pp. 378-400 อ้างถึงใน วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 82)

ได้เสนอแนะว่า หลักสูตรเสริมนั้นควรยึดหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1. หลักสูตรอยู่บนพื้นฐานของคุณลักษณะการเรียนรู้ (Learning Characteristics) ของผู้เรียน ดังนั้นควรขยายหลักสูตรออก หรือเพิ่มเนื้อหาตามลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยพิจารณาจากความเร็วของการเรียนรู้ ความกว้าง และความลึกของเนื้อหา
2. หลักสูตรควรมีความเข้มแข็งทางวิชาการ (Academic Rigor) ไม่ใช่หลักสูตรที่มีเนื้อหาง่าย ๆ และ ไม่เป็นสาระ
3. หลักสูตรควรจะเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary)
4. หลักสูตรควรมีจุดมุ่งเน้น 6 ประการ จุดมุ่งเน้นที่เป็นแนวคิดของ ไอสเนอร์ (Eisner, 1985; Gardner, 1991 อ้างถึงใน วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 82) จุดมุ่งเน้นทั้ง 6 ประการ ได้แก่
 - 4.1 หลักสูตรในฐานะที่เป็นความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับบุคคล (Personal Relevance)
 - 4.2 หลักสูตรในฐานะที่เป็นเทคโนโลยี (Technology)
 - 4.3 หลักสูตรในฐานะที่เป็นเหตุผลนิยมทางวิชาการ (Academic Rationalism)
 - 4.4 หลักสูตรในฐานะที่เป็นการปรับตัวในสังคม (Social Adaptation) และการฟื้นฟูสังคม (Social Reconstruction)

4.5 หลักสูตรในฐานะที่เป็นการพัฒนากระบวนการคิด (Cognitive Processes)

4.6 หลักสูตรในฐานะที่เป็นวิธีการไปสู่การหยั่งรู้ในผลผลิต (Producing)

5. หลักสูตรควรมีความสมดุลย์ บูรณาการ และต่อเนื่อง (Balanced, Integrated and Articulated)

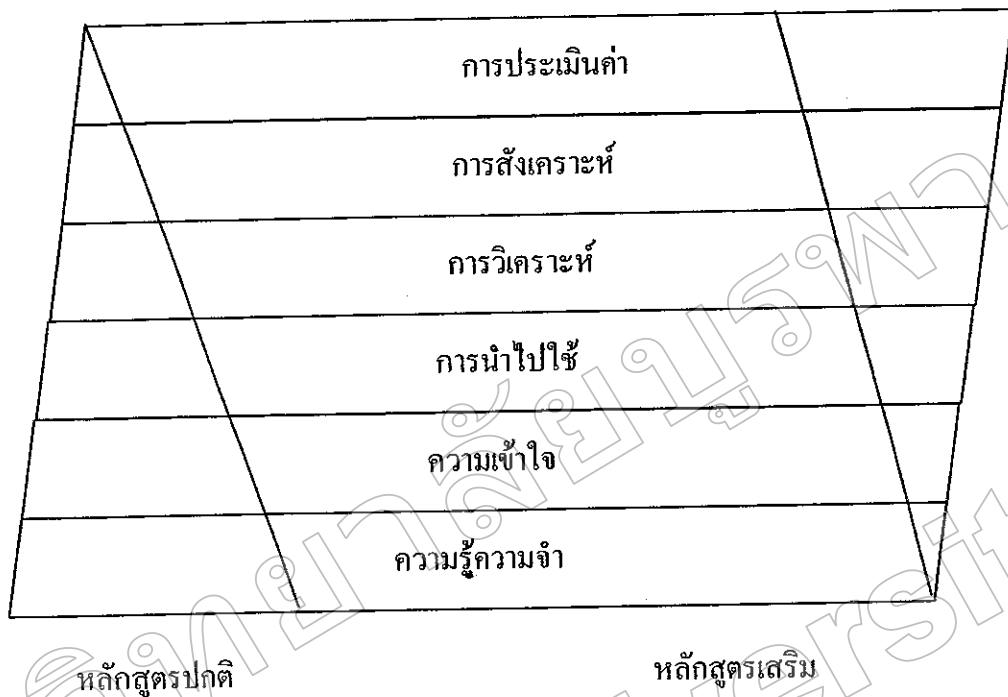
กลยุทธ์ของหลักสูตรเสริมก็คือ วิธีสอนเพื่อการบรรลุเป้าหมายทางกระบวนการ และเป้าหมายทางเนื้อหา เป้าหมายทางกระบวนการประกอบด้วย การพัฒนากระบวนการหรือทักษะต่าง ๆ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และการเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหากับมโนทัศน์ สำหรับเป้าหมายทางเนื้อหาประกอบด้วยเนื้อหาในรายวิชา โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งใช้ในการพัฒนากระบวนการหรือทักษะ (วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 82 อ้างอิงจาก Davis & Rimm, 1994, p. 123)

รูปแบบของหลักสูตรเสริม

คลาร์ก (Clark, 1997, pp. 316-319 อ้างถึงใน วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 83) ได้เสนอแนะว่า หลักสูตรเสริมนั้นอาจใช้แนวคิด การจำแนกจุดประสงค์ทางการศึกษา (Taxonomy of Educational Objectives) ของเบนจามิน บลูม (Benjamin Bloom) ในมิติด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) มาประยุกต์ใช้ได้ จุดมุ่งหมายด้าน สติปัญญา มี 6 ประการ โดยเรียงจากพฤติกรรมที่ง่ายไปหายาก ดังนี้

1. ความรู้ความจำ
2. ความเข้าใจ
3. การนำไปใช้
4. การวิเคราะห์
5. การสังเคราะห์
6. การประเมินค่า

โดยที่หลักสูตรเสริมนี้จะเน้นในการสอนในจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับการนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ในขณะที่หลักสูตรปกตินั้น มักจะมีผลสัมฤทธิ์ในด้านความรู้ความจำ และความเข้าใจ จุดเน้นในการสอนระหว่างหลักสูตรปกติกับหลักสูตรเสริม แสดงได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 จุดเน้นในการสอนระหว่างหลักสูตรปกติกับหลักสูตรเสริม

เดวิส และริมม์ (Davis & Rimm, 1994, p.147 อ้างถึงใน วิจิตรพร หล่อสุวรรณ, 2544, หน้า 84) ได้ศึกษาเอกสาร และเสนอรูปแบบหลักสูตรเสริมรวมทั้ง เจ้าของแนวคิดไว้ 11 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบเสริมสามเส้า (Enrichment Triad Model) (Renzulli, 1977; Renzulli & Reis, 1991)
2. รูปแบบเสริมทั้งโรงเรียน (Schoolwide Enrichment Model) (Renzulli & Reis, 1985, 1986, 1991)
3. รูปแบบเมนูหลากหลาย (Multiple Menu Model) (Renzulli, 1988)
4. โครงการปิรามิด (Pyramid Project) (Cox, Daniel, & Boston, 1985)
5. รูปแบบเสริมสามขั้นตอนแห่งเปอดู (Purdue Three Stage Enrichment Model) (Feldhusen & Kolloff, 1986)
6. รูปแบบโครงสร้างทางปัญญาของ กิลฟอร์ด และมีเกอร์ (Guilford/ Meeker Structure of Intellect Model) (Guilford, 1967, 1977, 1988; Meeker, 1969; Meeker & Meeker, 1986)
7. รูปแบบเพื่อเพิ่มการชี้นำตนเองของเทรฟฟิงเกอร์ (Treffinger's Model for Increasing Self Directedness) (Treffinger, 1975)

8. แบบอิสระของผู้เรียน (Autonomous Learner Model) (Betts, 1985, 1991)

9. รูปแบบปฏิสัมพันธ์พุทธิพิสัย-จิตพิสัย เพื่อพัฒนากระบวนการคิด และความรู้สึกของวิลเลียมส์ (Willams' Cognitive Affective Interaction Model for Developing Thinking and Feeling Processes)

10. รูปแบบเสาหลักความสามารถพิเศษที่หลากหลาย (Multiple Talent Totem Pole Model)

11. รูปแบบหลักสูตรทแยงมุม (Diagonal Curriculum Model)

รูปแบบหลักสูตร (Curriculum Model) ทั้ง 11 รูปแบบนั้น บางรูปแบบเหมาะกับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ บางรูปแบบใช้ได้กับนักเรียนทั้งชั้น

การประเมินผลหลักสูตรเสริม

เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งได้มีการนำหลักสูตรไปใช้แล้ว โดยนำผลจากการวัดในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดคุณค่าของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมา การประเมินผลหลักสูตรจึงมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อคุณภาพของหลักสูตร และสามารถนำผลการประเมินมาปรับปรุงหลักสูตรให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินหลักสูตรเสริม

คณะกรรมการการศึกษาการประเมินผลระดับชาติ แคปป่า (Kappa, 1971, pp. 27-30 cited in Brady, 1990, pp. 159-160) ได้กำหนดเกณฑ์ในการประเมินไว้เป็น 3 ประเภท คือ

1. เกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Criteria) ได้แก่

1.1 ความเที่ยงตรงภายใน (Internal Validity) เป็นความสอดคล้องกัน ภายใน ระหว่าง ข้อมูลที่มีอยู่ และปรากฏการณ์จริง

1.2 ความเที่ยงตรงภายนอก (External Validity) เป็นความสอดคล้องที่จะสรุป จากกลุ่มหนึ่ง ไปยังกลุ่มอื่น ๆ หมายถึง นักวิจัยจะนำผลจากการศึกษาจากคนกลุ่มหนึ่ง ไปยังกลุ่มอื่น ที่อยู่ในสถานการณ์ใกล้เคียงกัน

1.3 ความเชื่อถือได้ (Reliability) เป็นการแสดงถึง ความคงที่จากการวัดหลาย ๆ วิธี ซึ่งหมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลควรมีความคงที่กับผลการศึกษา

1.4 ความเป็นปรนัย (Objectivity) หมายถึง ความสามารถที่จะสรุปข้อค้นพบ ให้ตรงกัน ระหว่างบุคคลที่ประเมินหลักสูตร ถึงแม้จะใช้เทคนิควิธีที่แตกต่างกันไปก็ตาม

2. เกณฑ์ในการปฏิบัติจริง (Practical Criteria) ได้แก่

2.1 ความตรงกับเรื่อง (Relevance) การประเมินผลควรตรงตามรายละเอียด ที่จะประเมิน ถ้าข้อมูลที่ได้มาไม่ตรงกับสิ่งที่ประเมิน ข้อมูลนั้นก็ไม่มีคามหมาย

2.2 มีความสำคัญ (Importance) การประเมินควรจะต้องเก็บข้อมูลที่มีความสำคัญที่สุด ถ้าข้อมูลใดมีความสำคัญน้อยก็จะไม่มีความหมายที่จะนำมาใช้ในการประเมิน

2.3 ขอบเขต (Scope) การประเมินควรมีขอบเขตเพียงพอที่จะทำให้เกิดประโยชน์ ข้อมูลที่ได้บางครั้งอาจจะตรงกับเรื่อง และมีความสำคัญแต่อาจไม่มีขอบเขตซึ่งคณะกรรมการไฟ เอลด้า แคบป่า กำหนดว่า เกณฑ์สำคัญที่สุดในการประเมิน คือความตรง ความสำคัญ และขอบเขต เกณฑ์สามประการนี้ จะทำให้การประเมินตรงตามเป้าหมาย (Relevance) ไม่มีรายละเอียดปลีกย่อย มากเกินไป (Importance) และแคบเกินไป (Scope)

2.4 น่าเชื่อถือ (Credibility) ผลการประเมิน และข้อเสนอแนะจะต้องเชื่อถือได้ถ้า ผู้ประเมินขาดความน่าเชื่อถือ การประเมินก็ไม่มีประโยชน์ซึ่งส่งผลต่อรายงานที่ไม่มีคุณค่าเช่นกัน

2.5 ระยะเวลา (Timeliness) การประเมินควรมีระยะเวลาที่เหมาะสม ความเป็นไปได้ในการประเมินจะมีค่าน้อย ถ้าทำในช่วงเวลาสั้น หรือนานเกินไป จึงควรกำหนดระยะเวลา ให้เหมาะสมที่จะทำการประเมิน

2.6 การขยายผล (Pervasiveness) นักประเมินควรจะต้องแน่ใจได้ว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินควรจะได้รับรู้และนำผลการประเมินไปใช้

2.7 เกณฑ์ในการกำหนดนโยบาย (Prudential Criterion) คือ ประสิทธิภาพ (Efficiency) ของการประเมินถ้าผลของการประเมินสามารถนำมาใช้ได้หลายสถานการณ์จะช่วย ให้มีการตัดสินใจใช้ข้อมูลนั้น

รูปแบบการประเมินผล

เบรดี (Brady, 1990, pp. 174-175) กล่าวว่า รูปแบบการประเมินหลักสูตรมีผู้นำเสนอไว้หลายรูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment Model) รูปแบบนี้จะเน้นวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ได้แก่ รูปแบบของ ไทเลอร์ (Tyler's Objective Model) รูปแบบของแฮมมอนด์ (Hammond, 1973) รูปแบบของ โปรวูส (Provus)
2. รูปแบบที่ยึดหลักเกณฑ์เป็นหลัก (Criterion Model) ได้แก่ รูปแบบของ สเตค (Steak's Countenance Model)
3. รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจ (Decision Model) ได้แก่ รูปแบบซึ่งคณะกรรมการประเมินผลระดับชาติ ไฟ เอลด้า แคบป่า ซึ่งมีประธาน คือ Stufflebeam ได้นำเสนอ ซึ่งบางกรณีเรียกว่า CIPP Model

แนวคิดเกี่ยวกับการมัธยมศึกษาและโรงเรียนเอกชน

ความหมายของการมัธยมศึกษา

การจัดแบ่งกลุ่มการศึกษาในปัจจุบัน มักนิยมแบ่งกลุ่มการศึกษาเป็นระดับตามกลุ่มอายุ ผู้เรียนดังนี้ คือ ระดับก่อนประถมศึกษาหรืออนุบาลศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา การมัธยมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาระดับหนึ่งที่อยู่ถัดจากประถมศึกษา และเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงการแบ่งกลุ่มที่ยึดอายุของผู้เรียนเป็นเกณฑ์แล้ว จะพบว่า กลุ่มผู้เรียนระดับมัศึกษามีอายุประมาณ 12-17 ปี ซึ่งจัดเป็นกลุ่มวัยรุ่น การมัธยมศึกษาจึงได้ชื่อว่า เป็นการจัดการศึกษาสำหรับวัยรุ่น แต่อย่างไรก็ตามการให้คำจำกัดความของ “การมัธยมศึกษา” ว่า เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีอายุเท่านั้นเท่านั้น แต่เพียงอย่างเดียวยังไม่พอ ทั้งนี้เพราะจะกำหนดเกณฑ์อายุที่แน่นอนได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยรุ่น เป็นวัยที่แบ่งตามอายุที่แน่นอนชัดเจนไม่ได้ สิ่งที่จะช่วยให้เข้าใจความหมายของการมัธยมศึกษาได้ชัดเจน และเป็นคำจำกัดความซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วไป ก็คือ การระบุถึงจุดหมายและบทบาทหน้าที่ของ โรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา ประกอบกับลักษณะของผู้เรียนด้วย (สุจินต์ วิสวธีรานนท์, 2544, หน้า 5)

ความสำคัญของการมัธยมศึกษา

การศึกษาระดับมัศึกษานับว่าเป็นการศึกษาระดับที่มีความสำคัญมากระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะผู้เรียนในระดับนี้เป็นวัยรุ่น ซึ่งมีลักษณะอ่อนไหว มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเจตคติ และค่านิยม ได้มากอีกทั้งกำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตการจัดการศึกษาระดับนี้จึงต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุมมีหลักการที่แน่นอน เพื่อปลูกฝัง และสร้างสรรค์ให้เยาวชนของชาติมีลักษณะ และคุณสมบัติตามที่สังคม และประเทศชาติต้องการ หากจะพิจารณาถึงความสำคัญของการมัธยมศึกษาแล้ว อาจแบ่งได้เป็น 2 ด้าน (สุจินต์ วิสวธีรานนท์, 2544, หน้า 6-7) คือ

1. ความสำคัญของการมัธยมศึกษาต่อการพัฒนาบุคคล

เนื่องจากผู้เรียนในระดับมัศึกษากำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การศึกษาระดับนี้จึงมีส่วนในการสร้างคุณลักษณะที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างดี เป็นที่ยอมรับของสังคม มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้ เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถทำงาน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักรักษาสุขภาพของตน และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดังนั้น การศึกษาระดับมัธยมศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาวัยรุ่นให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

2. ความสำคัญของการมัธยมศึกษาต่อสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

การมัศึกษามีความสำคัญต่อความมั่นคงทางสังคม และการเมือง เพราะเหตุว่าโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นสถาบันทางการศึกษาที่วางรากฐานทางความคิด และความประพฤติของวัยรุ่น ปลูกฝังคุณธรรม และความสำนึกในสิทธิหน้าที่ของพลเมือง สร้างความมีวัฒนธรรม และศีลธรรมให้สมกับที่เป็นพลเมืองดีของชาติ เพื่อให้ผู้เรียนจะได้เป็นประชาชนที่มีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่ และถูกต้องในอนาคต ตลอดจนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ทุกประเทศมีความเชื่อว่า จะต้องถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีการ ความเชื่อ และแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้แก่เยาวชนของชาติ และได้พยายามหาวิถีทางถ่ายทอดต่าง ๆ กัน ถ้าเป็นสังคมที่ไม่ซับซ้อน สถาบันที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมดังกล่าว ก็คือ บ้าน หรือองค์การศาสนา แต่เมื่อสถาบันต่าง ๆ ในสังคมพัฒนาขึ้นบทบาทในการจัดเตรียมเยาวชน และถ่ายทอดวัฒนธรรมก็ตกอยู่ที่โรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ ในระยะแรกโรงเรียนประถมศึกษาเกิดขึ้นก่อน ทำหน้าที่หลักในการสร้างทักษะพื้นฐาน อัน ได้แก่ การอ่าน การเขียน และการคิดเลข ต่อมาสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เริ่มมีความสำคัญจำเป็นสำหรับสมาชิกของสังคม จนกระทั่งในบางประเทศถือว่า การศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความจำเป็นสำหรับเยาวชนทุกคน และได้กำหนดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับ

การมัศึกษามีความสำคัญต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น และจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การประกอบอาชีพจำเป็นต้องมีการแข่งขันกันมาก ผู้ที่มีความสามารถก็จะเป็นผู้ที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจดี และจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งในเรื่องนี้ การศึกษาระดับมัศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยอย่างยิ่ง โดยเหตุที่ว่า ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาจะได้สำรวจความสนใจ และความถนัดของตน และกำหนดอนาคตทางการประกอบอาชีพไว้ก่อนข้างจะแน่นอนแล้ว ทั้งสติปัญญา ความสามารถ และร่างกายก็พัฒนาเกือบจะเท่ากับผู้ใหญ่ การปลูกฝัง และพัฒนาความสามารถ และเจตคติในการประกอบอาชีพตามความสามารถความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนย่อมจะเป็นการสร้างความสามารถที่เสริมกับพรสวรรค์ของแต่ละบุคคลอันเป็นผลทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพสูง และเป็นการสร้างกำลังทางเศรษฐกิจของชาติ

ความเป็นมา และความสำคัญของโรงเรียนเอกชน

การศึกษาเอกชน เป็นการจัดการศึกษาที่เอกชนหรือคณะบุคคลเป็นผู้จัด โดยใช้ทรัพยากรหลักทั้งที่เป็น คน ทุนทรัพย์ และวัสดุอุปกรณ์ ของภาคเอกชน จัดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของบุคคลเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ตามประวัติของการจัดการศึกษาเอกชน ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย โดยจัดใน วัด วัง บ้าน ในสมัยต่าง ๆ และคณะมิชชันนารีชาวอเมริกัน

ได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนา และสอนหนังสือให้กับประชาชนที่สนใจ จึงทำให้โรงเรียนราษฎร์เป็นที่กล่าวถึงของชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้นำระบบการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาจัดในประเทศไทย และเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ ในต้นรัชกาลที่ 6 ได้เปลี่ยนชื่อจาก โรงเรียนเขลยศักดิ์ มาเป็น โรงเรียนบุคคลอยู่ในความควบคุม ดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ และ พ.ศ. 2461 ได้มีการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรก และเปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนบุคคลเป็นโรงเรียนราษฎร์ และในปี พ.ศ. 2518 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับที่ 2 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2525 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และเรียกจากชื่อ “โรงเรียนราษฎร์” เป็น “โรงเรียนเอกชน” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2539, หน้า 1-2)

บทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนเอกชน

การจัดการศึกษาของประเทศไทย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เอกชนได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประชากรควบคู่กับรัฐอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของการกำกับดูแลการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีคุณภาพนั้น รัฐได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ เพื่อใช้ในการควบคุม และดูแล และใน พ.ศ.2476 ได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นกองโรงเรียนราษฎร์สังกัดกรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการขึ้น มีหน้าที่ควบคุม ดูแล กำกับ ติดตาม และพัฒนา โรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ และในปี พ.ศ.2518 ได้ปรับปรุงกองโรงเรียนราษฎร์ขึ้นเป็นหน่วยงานระดับกรม คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยให้โรงเรียนดำเนินการตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ซึ่ง ได้แก่ สถานศึกษา หรือสถานที่ที่บุคคลจัดการให้การศึกษาในระดับต่ำกว่าชั้นปริญญาตรี แก่นักเรียนทุกผลัดรวมกันเกินเจ็ดคนขึ้นไป โดยผู้จัดตั้งโรงเรียนอาจจะเป็นบุคคลทั่วไป หรือนิติบุคคล (บริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วน มูลนิธิ สมาคม หรือสหกรณ์) ก็ได้ แต่ทั้งนี้ ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 และมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 จำแนกลักษณะของโรงเรียนเอกชนไว้ ดังนี้ 1) การศึกษาในระบบโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทสามัญ และประเภทอาชีวศึกษา 2) การศึกษานอกระบบโรงเรียน และ 3) รูปแบบการศึกษาพิเศษ และการศึกษาสงเคราะห์ สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียนประเภทสามัญศึกษาเป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาสามัญในระดับการศึกษาต่าง ๆ ตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการหรือได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนที่จัดการศึกษาประเภทนี้ ได้แก่ โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนชั้นอนุบาล ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจัดโดยเอกชนทั่วไป มูลนิธิสำนักพระราชวังเป็นผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียนที่จัดการศึกษาเพื่อการกุศล และโรงเรียนของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งโรงเรียนเหล่านี้ที่จัด

การศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2542, หน้า 1) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนทำหน้าที่กำหนดนโยบายกำกับ ดูแล โรงเรียนเอกชนทุกระดับ ทุกประเภท ให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของรัฐ และกระทรวงศึกษาธิการ

การจัดการศึกษาในประเทศไทย เป็นภาระหน้าที่โดยตรงของภาครัฐ แต่จากอดีตที่ผ่านมา รัฐมีศักยภาพไม่เพียงพอที่จะจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง จึงเปิดโอกาสและส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อแบ่งเบาภาระของรัฐบาล โดยสนับสนุนให้จัดตั้งโรงเรียนเอกชน ทุกระดับ ทุกประเภท การศึกษาเอกชนจึงมีบทบาทสำคัญที่ได้สร้างสรรค์ และพัฒนาประชากรส่วนหนึ่งของประเทศ ให้มีความรู้ ความสามารถ ผลผลิตทางด้านทรัพยากรที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเอกชนจำนวนมาก ที่เป็นกำลังสำคัญในการสร้างความก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และการเมือง การปกครอง ปรากฏให้เห็นที่ประจักษ์อย่างชัดเจน จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาเอกชนมีส่วนในการพัฒนาประเทศอย่างยิ่งตลอดมา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2539, หน้า 1)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

อุไร อินยารักษ์ (2541, บทคัดย่อ) ศึกษาผลของการจัดการสอนวิธีบทบาทสมมติและกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับมัธยมศึกษา พบว่า นักศึกษาที่ได้รับการสอนด้วยการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และการสอนตามปกติมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความเสียสละ และความสามัคคี หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่า นักศึกษาที่ได้รับการสอนด้วยการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความเสียสละ และความสามัคคีสูงกว่าการสอนแบบปกติ อย่างมีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนการสอนด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติ และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ทำให้นักศึกษามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้งสามด้านไม่แตกต่างกัน

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2542, บทคัดย่อ) ศึกษาจริยธรรมนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 1,530 คน โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบวัดจริยธรรมของวิบูลย์ลักษณ์ สุขแป (2540) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะทางจริยธรรมระดับสูง 3 ด้าน คือ 1) ความรับผิดชอบ 2) ความมีเหตุผล 3) ความกตัญญูกตเวที คุณลักษณะทางจริยธรรมระดับปานกลาง 8 ด้าน คือ 1) ความอุสาหะ

2) ความประหยัด 3) ความสามัคคี 4) ความมีระเบียบ 5) ความเสียสละ 6) ความยุติธรรม
 7) ความซื่อสัตย์ 8) ความเมตตา กรุณา นักเรียนชาย และนักเรียนหญิงมีคุณลักษณะทางจริยธรรม
 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3
 มีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกัน โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับมัธยมศึกษาปีที่ 2
 แตกต่างกันด้านความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความยุติธรรม
 และความเมตตา กรุณา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคุณลักษณะแตกต่างกัน
 ทางด้าน ความกตัญญู กตเวทิตะ ความสามัคคี และความประหยัด ส่วนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกันอยู่ 11 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ
 ความมีเหตุผล ความอดุสาหะ ความกตัญญู กตเวทิตะ ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์
 ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความยุติธรรม และความเมตตา กรุณา

จิราพร แสงนิรันดร์ (2543, บทคัดย่อ) ศึกษาผลการสอนโดยใช้เทคนิคผสมผสานเพื่อ
 พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมนักเรียนชั้นประถมปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง อ.เมือง จ.ขอนแก่น
 พบว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนหลังการสอนโดยใช้เทคนิคแบบผสมผสานสูงกว่าก่อน
 ได้รับการสอน โดยใช้เทคนิคแบบผสมผสานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นักเรียนที่ได้รับการสอน
 โดยใช้เทคนิคแบบผสมผสานมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการสอนโดยใช้
 เทคนิคการสอนแบบผสมผสานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน
 มีคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ภัทร ยันตรกร (2543, บทคัดย่อ) ศึกษาระดับคุณธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
 ของ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนมีคุณธรรมในระดับปานกลางทั้งสามด้าน
 ได้แก่ ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านความรับผิดชอบ และด้านความมีระเบียบวินัย ซึ่งด้านวินัย
 เป็นด้านที่ต่ำที่สุด นักเรียนหญิงมีคุณธรรมสูงกว่านักเรียนชาย และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา
 ปีที่ 2 มีคุณธรรมมากที่สุด รองลงมา คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 1 ตามลำดับ และ
 มีข้อเสนอแนะว่า ควรเร่งดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมด้านระเบียบวินัย โดยร่วมปรึกษาหารือ
 ในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแก่ใจ และพัฒนาไปสู่เป้าหมายเดียวกัน มิใช่เป็นเพียงภาระหน้าที่ของฝ่าย
 ที่รับผิดชอบ โดยตรงเพียงฝ่ายเดียว ควรได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร โรงเรียน ความร่วมมือ
 จากฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาจารย์ที่ปรึกษาให้ความเอาใจใส่ดูแลรวมทั้งความร่วมมือจากครูทุกคน
 ในโรงเรียน และการเสริมสร้างคุณธรรมให้นักเรียนเริ่มต้นจากที่บ้าน และสานต่อให้แน่นแฟ้น
 ที่โรงเรียน การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อ แม่ ครู-อาจารย์ในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความศรัทธา
 และยึดถือเป็นแบบอย่าง

นวลละออง แสงสุข (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความมีวินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์ การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละในระดับมาก ส่วนพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบมีพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน

วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาลสำหรับนักศึกษาพยาบาล หลักการของหลักสูตร คือ การเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้แบบชี้นำตนเองที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรเสริมนี้ ผู้วิจัยกำหนดเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตรเสริม 3) การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร และ 4) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเสริม ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรเสริมสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาลที่สอดคล้องกับหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตได้อย่างดียิ่ง

สุพัญญา อ้นลำพูน (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้น ปวช.2 วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม ด้วยวิธีการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบต่ออยู่ในระดับ 3 ยึดผลประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่โดยระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบต่อของนักเรียนก่อนใช้กิจกรรมและหลังการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังใช้กิจกรรมสูงกว่าก่อนใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ นอกจากนี้ระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบต่อของนักเรียนหลังใช้กิจกรรม และใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์แล้ว 1 เดือน และนักเรียนเห็นด้วยว่า กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ช่วยพัฒนาเหตุผลทางจริยธรรม

สุทธิพร บุญส่ง (2545, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบต่อสำหรับนักศึกษาสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลมีประสิทธิภาพในการสร้างคุณลักษณะได้ ตามแนวทางอัตลักษณ์ศึกษา (Character Education) ด้วยการบูรณาการแนวคิด และเทคนิควิธีการสอนต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดของการร่วมมือกันพัฒนา วินัย (Cooperative Discipline) แนวคิดวิธีการระบบคู่สัญญา (Contract System) แนวคิดของวิธี

กระจำนิยม (Value Clarification) แนวคิดวิธีการปรับพฤติกรรม (Behavioral Modification) แนวคิดของการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือกันการเรียนรู้ (Concept Mapping) โดยการจัดเป็นขั้นตอนการสอน และแผนการสอนทั้งสิ้น 6 ขั้นตอน เมื่อเปรียบเทียบระดับคะแนนเฉลี่ย คุณลักษณะความรับผิดชอบ และระดับคะแนนเฉลี่ยของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษา ภายหลังจากใช้รูปแบบการสอน พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม และพบการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญของคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะความรับผิดชอบ และของคะแนนเฉลี่ยการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษากลุ่มทดลอง ที่นัยสำคัญ .05 ในการศึกษาาระยะที่ 2 และพบการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญของคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะความรับผิดชอบ และของคะแนนเฉลี่ยการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษากลุ่มทดลอง ที่นัยสำคัญ .05 ในการศึกษาาระยะที่ 3 นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งในการศึกษาาระยะที่ 2 และ 3 พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่กระตือรือร้น และให้ความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉพาะกิจกรรมพัฒนาสังคม นอกจากนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่ พบว่าตนเองมีความรับผิดชอบมากขึ้น และคู่สัญญา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองของนักศึกษาระบุว่านักศึกษามีความรับผิดชอบมากขึ้น ครูผู้สอนเห็นว่าการสอนมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการสอน เพื่อพัฒนานักศึกษาได้

มนัส นิ่มมณี (2547, บทคัดย่อ) ศึกษาการรับรู้ของนักเรียนเตรียมทหารในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การวิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการรับรู้ของนักเรียนเตรียมทหารในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในด้านการมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความกตัญญู กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนโรงเรียนเตรียมทหาร ชั้นปีที่ 2 จังหวัดนครนายก จำนวน 348 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 50 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม .87 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การทดสอบค่าที (t-Test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) และการเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธีการของ Scheffe 's Test ผลการวิจัย พบว่า 1) การรับรู้ของนักเรียนเตรียมทหารในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความซื่อสัตย์ ด้านการมีวินัย ด้านความสามัคคี ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความกตัญญู อยู่ในระดับมากทุกข้อ 2) การเปรียบเทียบการรับรู้ของนักเรียนเตรียมทหารในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมได้ผล ดังนี้ 2.1) นักเรียนเตรียมทหารที่มีอายุต่างกันมีระดับการรับรู้ของนักเรียนเตรียมทหารในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในด้านการมีวินัย ด้านความสามัคคี และด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านความกตัญญู และด้านความซื่อสัตย์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.2) นักเรียนเตรียมทหารที่มี

ระดับการศึกษาก่อนเข้าเรียนต่างกันมีระดับการรับรู้ของนักเรียนเตรียมทหารในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในด้านการมีวินัย ด้านความสามัคคี และด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความกตัญญู และ ด้านความซื่อสัตย์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หัทธยา สารสิทธิ์ (2547, บทคัดย่อ) ศึกษาผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียน พบว่า ระดับเจตคติของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอน จริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยก่อนได้รับการสอนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง และหลังได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนแล้ว นักเรียนมีเจตคติอยู่ในระดับสูง ระดับการให้เหตุผลเชิง จริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนก่อนได้รับการสอนอยู่ในขั้นที่ 4 หลังจากได้รับการสอนนักเรียนมีระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5 และมีความพึงพอใจในชุด การสอนอยู่ในระดับพึงพอใจมาก

พรทิพย์ นิ่มแสง (2548, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนา เหตุผลเชิงจริยธรรมด้าน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม โดยใช้กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหาของนักศึกษาระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้าน ความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม ก่อน และหลังการใช้กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหา ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 เปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม และศึกษาเจตคติที่มีต่อวิธีการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหาของกลุ่มทดลองประชากรเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 ที่ศึกษารายวิชาการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนภูเก็ตเทคโนโลยี จังหวัดภูเก็ต จำนวน 7 ห้องเรียน สุ่มกลุ่มตัวอย่าง อย่างง่าย เป็นกลุ่ม ทดลอง 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน และเป็นกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มแก้ปัญหา ซึ่งมีจำนวน 4 แผน เวลาที่ ใช้ 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบต่อเนื่องกัน เท่ากับ 150 นาที และเสริมกิจกรรมนอกชั้นเรียน 3 คาบ กระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 5 ขั้น คือ 1) เตรียมความพร้อม (15นาที) โดยฝึกสมาธิหรือสร้าง ปฏิสัมพันธ์ด้วยเพลง 2) แบ่งกลุ่มวิเคราะห์แก้ปัญหา (50 นาที) โดยใช้หลักอริยสัจ 4 3) นำเสนอ อภิปรายหน้าชั้นเรียน (40 นาที) โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 4) สังเคราะห์ และสรุป (20 นาที) โดยให้เหตุผลทางเลือกที่จะกระทำ 5) การประยุกต์ใช้ความรู้ (25นาที) โดยให้เสนอแนวปฏิบัติใน การป้องกัน และแก้ไขปัญหาชีวิตตนเอง และสังคม ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม จำนวน 25 ข้อ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.8629 และแบบสอบถามวัดเจตคติที่มีต่อวิธีการจัดการเรียนรู้ แบบกระบวนการกลุ่มแก้ปัญหา จำนวน 10 ข้อ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.9723 สถิติที่ใช้ในการทดสอบ สมมติฐาน ได้แก่ สถิติทีและถ้าวเคราะห์ความแปรปรวนร่วม โดยใช้คะแนนก่อนการทดลอง

เป็นตัวแปรร่วม ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม แก้ปัญหา มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และสูงกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีเจตคติต่อวิธีการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งในแต่ละระดับ และภาพรวม ยกเว้นด้านการชอบการนำเสนองานหน้าชั้นเรียนของผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง

งานวิจัยในต่างประเทศ

กลุค และเอเลียเนอร์ (Gluck & Eleanor, 1950 p. 261) ศึกษาเด็กเกรงกับเด็กไม่เกรง ในเมืองบอสตัน ผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ถ้าสถานการณ์ต่าง ๆ ภายในครอบครัว อันได้แก่ ความมีระเบียบวินัย การอบรมสั่งสอน ความรักของบิดามารดา ที่มีต่อบุตร และความสามัคคีภายในครอบครัว ไม่เหมาะสมแล้ว โอกาสที่เด็กจะเกรงมีถึงร้อยละ 98 นั่นคือ เด็กจะไม่มีวินัยในตนเองสูงถึงร้อยละ 98

เพค (Peck, 1958, p. 374 อ้างถึงใน ปรียา ชัยนิยม, 2542, หน้า 20) ศึกษาพฤติกรรม พบว่า การที่เด็กจะมีความรู้สึกรับผิดชอบสูงขึ้นอยู่กับการฝึกวินัยจากการสังเกตพฤติกรรมของพ่อแม่ พบว่า ความใส่ใจซึ่งกัน และกันระหว่างพ่อแม่ ลูก การฝึกวินัยอยู่เสมอ หากให้เหตุผล และความคงเส้นคงวา เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบสูง ซึ่งการศึกษาเหล่านี้ตรงกับข้อคิดทางจิตวิทยาที่ว่า การฝึกวินัยได้ผล และทำให้เด็กมีการควบคุมจากภายในอย่างแท้จริง จะต้องเป็นการฝึกวินัยโดยอาศัยความรัก ซึ่งจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านความรู้สึกรับผิดชอบสูง ซึ่งจะนำไปสู่การมีพัฒนาการด้านคุณธรรมจริยธรรมทางวินัยอย่างสูงด้วย

เบคเกอร์ (Becker, 1964, pp. 193-199 อ้างถึงใน วสัน ปุ่นผล, 2542, หน้า 19) ศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับการเลี้ยงดูแบบให้ความรัก และการควบคุม พบว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรักมาก และมีการควบคุมปานกลางนั้น เป็นเด็กที่มีคุณสมบัติที่น่าพอใจมากที่สุด เป็นผู้มีลักษณะเป็นมิตร และให้ความร่วมมือกับผู้อื่น เป็นตัวของตัวเอง และมีความคิดสร้างสรรค์การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมทางวินัยของเด็ก ส่วนผู้ที่ได้รับความรักน้อย และมีการควบคุมมากจะทำให้สุขภาพไม่ดี อาจจะทำให้มีการต่อต้านสูงมีฉันทะนั้นก็ยิ่งอายนั่นนี้สังคม ผู้ที่ได้รับความรักน้อย แต่มีการควบคุมน้อย ก็จะทำให้ไม่รู้จักการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ก้าวร้าวสูง

โรมานซ์ (Romance, 1985, p. 2442) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมพัฒนาการทางจริยธรรมที่มีต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 5 แบ่งเป็น 2 กลุ่ม จำนวน 32 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง ทำการทดลอง 8

สัปดาห์ ผลการทดลอง พบว่า โปรแกรมการส่งเสริมพัฒนาการทางจริยธรรมสามารถพัฒนา
ระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนได้

วินเซนต์ (Vincent, 1996, pp. 6446-A) ได้ศึกษา วิจัยทดลองการใช้วิธีสอนในชั้นเรียน
โดยการทดลองกับนักเรียนเกรด 6 จำนวน 45 คนทั้งเพศชาย และเพศหญิง โดยแบ่งนักเรียน
ออกเป็นสามกลุ่มเพื่อทดลองวิธีสอนสองวิธี และเป็นกลุ่มควบคุมหนึ่งกลุ่ม กลุ่มทดลองที่ 1 ใช้วิธี
สร้างค่านิยม คือ ครูผู้สอนนำให้นักเรียนอภิปรายโดยใช้เรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งเชิงคุณธรรม
จริยธรรมเป็นสิ่งที่กระตุ้นครุคอยชักนำ และเสนอเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าที่นักเรียนใช้อยู่
เสมอ ส่วนกลุ่มที่ 2 ใช้วิธีสอนแบบธรรมดา คือ การพำนักบรมสั่งสอน ใช้เวลาฝึก 10 สัปดาห์
สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง 30 นาที ผลการวิจัยพบว่า วิธีสร้างค่านิยมซึ่งประกอบด้วยการอภิปราย และ
เสนอความรู้ที่สูงขึ้นชั้นหนึ่ง ให้ผลยกระดับคุณธรรมจริยธรรมตามขั้นต่าง ๆ ของโคลเบอร์คได้
ดีกว่ากลุ่มอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แอสซี (Assy, n.d. อ้างถึงใน พรทิพย์ นิมแสง, 2548, หน้า 46) ทำการวิจัยเรื่อง
การเผชิญหน้าในที่สาธารณะชีวิตจิตใจของ Hannah Arendt's ซึ่งเกี่ยวกับ จริยธรรมด้านความ
รับผิดชอบส่วนบุคคล พบว่า จริยธรรมความรับผิดชอบส่วนบุคคลตั้งอยู่บนพื้นฐานของตัวเอง
และโลก คือ จิต และประสบการณ์ หลักจริยธรรมความรับผิดชอบส่วนบุคคล คือ หลักจริยธรรมที่
ควรคำนึงถึง ความรับผิดชอบ 3 ระดับ คือ 1) ความรับผิดชอบต่อตัวเอง 2) ความรับผิดชอบใน
การตัดสินใจ 3) ความรับผิดชอบต่อโลก ซึ่งสอดคล้องกับการแสดงออกของเรา

บิสกิน และออสกินสัน (Biskin & Oskinson, n.d. อ้างถึงใน ไชศรี พานิกุล, 2546
หน้า 40-41) ได้ทดลองสอนจริยธรรมโดยใช้วิธีการจัด โครงการอภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรมที่
ตัดสินใจจากวรรณคดี และการอ่านเรื่องราวแล้ววัดจริยธรรมตามวิธีของโคลเบอร์ค พบว่า
การอภิปรายอย่างเป็นระบบที่ให้โอกาสผู้เรียนให้อยู่ในบทบาทในท้องเรื่อง สามารถเปลี่ยนแปลง
การตัดสินใจตามเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

สรุปได้ว่า จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมของ
นักเรียน เชื่อมโยงกับทฤษฎีการพัฒนาการทางจริยธรรม การพัฒนาหลักสูตรเสริม ทำให้ได้แนว
ทางการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน
ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนและตัวของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชนเอง อันจะส่งผลต่อ
ประสิทธิภาพในการนำหลักสูตรเสริมไปใช้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียน
มัธยมศึกษาเอกชนต่อไป